

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Proces personalizace

Bakalářská práce

Studijní program: B6101 – Filozofie
Studijní obor: 6101R026 – Filozofie humanitních věd
Autor práce: **Mariana Válková**
Vedoucí práce: PaedDr. ICLic. Michal Podzimek, Th.D, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Mariana Válková**
Osobní číslo: **P15000224**
Studijní program: **B6101 Filozofie**
Studijní obor: **Filozofie humanitních věd**
Název tématu: **Proces personalizace**
Zadávací katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se zaměří na rozbor díla Gillesse Lipovetského a jeho konceptu druhé individualizace a porovná tuto analýzu postmoderní společnosti s dalšími koncepty individualizace Ericha Fromma, koncepty individualizace Daniela Bella a Zigmunda Baumana. Studentka se bude v průběhu příprav a vypracovávání řídit metodickými a organizačními pokyny vedoucího bakalářské práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

LIPOVETSKY, Gilles. Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu. V čes. jaz. vyd. 1. Praha: Prostor, 1998, 269 s. Střed, sv. 20. ISBN 8085190745.

LIPOVETSKY, Gilles. Paradoxní štěstí: esej o hyperkonzumní společnosti. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2007, 443 s. Střed (Prostor). ISBN 978-80-7260-184-4.

FROMM, Erich. Mít nebo být?. 1.vyd. Praha: Naše vojsko, 1992, 170 s. ISBN 80-206-0181-3.

LIPOVETSKY, Gilles. Věčný přepych. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2005, 134 s. Střed (Prostor). ISBN 80-7260-144-x.

BELL, Daniel. Kulturní rozpory kapitalismu. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 335 s. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-84-2.

BAUMAN, Zygmunt. Úvahy o postmoderní době. Vyd. 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, 165 s. Post (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-11-3.

Vedoucí bakalářské práce: PaedDr. ICLic. Michal Podzimek, Th.D, Ph.D.
Katedra filosofie

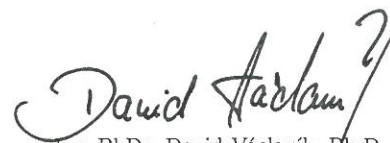
Datum zadání bakalářské práce: 25. října 2015

Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2017

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. David Václavík, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 15. prosince 2015

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum: 15. 11. 2017

Podpis: *Valdka Marianna*

Poděkování

Děkuji především PaedDr. ICLic. Michalu Podzimekovi, Ph.D., Th.D. za chápavé, vstřícné a důsledné vedení v průběhu psaní bakalářské práce, bylo mi velkou ctí. Dále Bc. Miladě Burešové za konečnou korekturu českého jazyka. A v neposlední řadě děkuji za podporu ze strany celé mé rodiny v rámci mého studia.

Anotace

Tématem této bakalářské práce je proces personalizace tak, jak se mu věnuje Gilles Lipovetsky, jehož díla jsou pro tuto práci stěžejním podkladem. Jeho nejdůležitější myšlenky jsou v práci srovnávány s myšlenkami z děl dalších autorů, zejména Ericha Fromma, Zygmunta Baumana a Daniela Bella. Cílem práce je porovnat myšlenky všech výše zmíněných autorů a shromáždit je do celku, který popisuje fungování jedince jako samostatné osoby v postmoderní společnosti.

Klíčová slova

Proces personalizace, individualizace, postmoderní doba

Annotation

The topic of this bachelor thesis is the process of personalization, as Gilles Lipovetsky describes it in his works, which are the cornerstones for this thesis. His most important ideas are compared with those of other authors like Erich Fromm, Zygmunt Bauman or Daniel Bell. The aim of the thesis is to compare the ideas of all of the authors mentioned above and to assemble the ideas into one complex, which would describe the functioning of a human being as a separate individual in our postmodern society.

Keywords

Process of personalization, Individualization, Postmodern period

Obsah

Úvod	8
1 Charakteristika hypermoderní doby	10
1.1 <i>Vnímání časovosti v hypermoderní době</i>	15
2 Fenomén narcismus v procesu personalizace.....	17
2.1 <i>Příčiny vzniku narcistického člověka</i>	18
2.2 <i>Charakteristika současného narcise podle Lipovetského</i>	19
2.3 <i>Čtyři typy moderní osobnosti podle Baumana</i>	20
3 Narcis jako konzument.....	23
3.1 <i>Svůdnost</i>	25
3.1.1 <i>Hédonismus</i>	27
3.2 <i>Humor</i>	28
3.3 <i>Vnímání luxusu</i>	30
4 Projev personalizace ve vztazích	32
4.1 <i>Paradoxy objevující se ve vztazích personalizované společnosti</i>	34
4.2 <i>Vnímání sexuality</i>	36
4.3 <i>Sebeuvědomování se</i>	37
5 Ztráta smyslu, lhostejnost, prázdnota, ztráta sebejisté osobnosti to vše jako strategie prázdnoty.....	40
5.1 <i>Paralela mezi protestantismem a kapitalismem z hlediska ztráty individuality</i>	42
5.2 <i>Ztráta společného náboženství, nástup náboženství zvnitřněného</i>	43
Závěr	46
Seznam použitých zdrojů	48

Úvod

Tématem této bakalářské práce je v současné době velice zpracovávané téma procesu personalizace.

Žijeme ve společnosti, která klade důraz na anonymitu, výkon a osobní růst samostatně žijícího člověka působícího ve světě. Tento důraz na samostatné fungování jedince v něm samotném vyvolává různé pocity osamocení, prázdnoty, vyčerpání vztahů a pocitu méněcennosti z ne dokonale vydařeného počínání si ve světě a z osobního selhání.

V kontrastu s tím se ale rozrůstá společenský trend podporovat v jedinci to, aby se otevřel novým příležitostem, ve kterých může prosadit svou jedinečnost a tím podporoval své vlastní ego. Bohužel je tato strategie společnosti spíše zavádějícím způsobem, jak podpořit individuální narcismus.

Procesu personalizace se ve svých pracích věnuje především Gilles Lipovetsky, jehož práce jsou pro tuto práci stěžejním podkladem. Dále jsou některé jeho stěžejní myšlenky srovnávány s myšlenkami z prací dalších autorů, zejména Ericha Fromma, Zygmunta Baumana a Daniela Bella, jejichž díla se tomuto tématu věnují také velice obsáhle a v mnoha situacích myšlenky Lipovetského podporují nebo jej doplňují.

Cílem této práce je tedy porovnat hlavně myšlenky všech výše zmíněných autorů a shromáždit je do celku, který popisuje fungování jedince jako samostatné osoby v postmoderní společnosti.

Zpočátku se práce věnuje popisu postmoderní doby tak, jak ji vidí všichni autoři, věnuje se tomu, proč se společnost dostala do fáze, která dává možnost vzniku personalizovaného člověka.

Druhá kapitola se věnuje vzniku člověka narcistického a tomu, jaké možnosti se mu v postmoderní době otevírají a proč je právě tato doba líhni fenoménu narcismu. Také se zde práce věnuje narcismu z pohledu Lipovetského a doplňuje jej pohledem Zygmunta Baumana.

Kapitola na ni navazující se věnuje fenoménům, které se v postmoderní společnosti nacházejí a tomu, jak tyto fenomény vychovávají lhostejného a personalizovaného člověka.

V pořadí další kapitola se zabývá tím, jak to, že je člověk veden k personalizaci, ovlivňuje jeho fungování ve vztazích se svým okolím, v jeho osobních vztazích a ve vztazích k němu samému.

V závěru práce se věnuji hraničním situacím, do kterých se personalizovaný člověk může dostat. Těmi jsou ztráta smyslu, lhostejnost a osamocení. Prostřednictvím odkazování na výše zmíněné autory se snažím poukázat na rizika postmoderního fungování společnosti.

1 Charakteristika hypermoderní doby

Abychom později mohli lépe popsat životní situace, do kterých se člověk jako individuum v rámci procesu personalizace dostává, je nutné popsat nejprve charakter současné doby, pro kterou je proces personalizace typický. Zygmunt Bauman tuto dobu popisuje jako dobu, ve které člověk jako „*poutník*¹ ztratil cíl své cesty, protože cíl, který je pro něho žádoucí dnes, ztrácí svou hodnotu později. Současná doba je tedy dobou, kdy se rychle ztrácejí životní hodnoty, životní cíle a životní jistoty a samostatná osoba si není schopná udělat jasný životní plán, kterým se bude celou dobu svého života řídit.²

Lipovetsky současnou dobu nazývá dobou hypermoderní, které předcházela doba postmoderní. Popisu postmoderní doby se věnuje Bauman, který tuto dobu analyzuje jako dobu, kdy se na svět pohlíželo z perspektivy správy. Tedy z pohledu pomyslné administrativy, která svět rozdělovala na předmět a ten zkoumala – strukturálně, vymezeně a jasně – tak, aby vědění korespondovalo s představou o žitém světě. Této administrativě stála v čele pomyslná „vrchní ředitelství“, která diktovala a ovlivňovala, co se má zkoumat a za jakých podmínek. Z takového fungování světa podle Baumana tedy plyne jeho následující obraz: Společnost byla koordinovaným celkem, který se vyznačoval soudružností a úplností. Zde každá činnost měla být jasně koordinující s celkovým fungováním světa. Veškeré činnosti měly korespondovat s jasně danou „pravdivostí“ světa a nejasnosti se měly vyhlazovat, přičemž socializace měla být ku prospěchu jasně dané konformitě. Takto daný svět se orientoval v jasně vymezeném čase, který byl časem kumulativním, orientovaným a finálním. Jedině v takovém čase je možná plánovitost a strukturálnost vědění i žití. Fungování světa za projekt, který měl své jasné směřování, to znamená, že velké věci ve světě chtěla společnost budovat po částech. Byla ve světě přítomna vidina budoucího štěstí, byla zde představa pomyslné cesty ke společnosti, která měla splňovat nějaké ideály.³

Hypermoderní doba se podle Lipovetského oproti době postmoderní vyznačuje důrazem na radikální změnu společnosti a jejího fungování na poli sociálním

¹ BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. s. 32–33.

² LIPOVETSKY, Gilles a Sébastien CHARLES. *Hypermoderní doba: od požítku k úzkosti*. s. 54–55

³ BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. s. 9–12.

a kulturním.⁴ Společnost se řítí vpřed vstříc nespoutané modernizaci rozvojem vědy i techniky. Na jedné straně se společnost těší z tohoto rozvoje, ale na druhou stranu se obává ohrožení a rizik, která z něho plynou. Podle Lipovetského jsme svědky konečného dovršení modernity, „které je vyjádřeno globalizací liberalismu, téměř všeobecnou aplikací prodejních principů na způsob života, maximálním zužitkováním instrumentálního rozumu a prudkým rozšiřováním individualizace“.⁵ Ve společnosti není již místo pro nějaká omezování, instituce jako rodina a náboženství se stávají soukromou záležitostí a do společenské hry se dostávají konkurence, ctižádostivost a individualita.⁶

Lipovetsky píše o principu hypermodernity tak, že „jde o modernizování samotné modernity“⁷ v tom smyslu, že se snažíme oprostít se od rutin byrokracie a ztuhlosti institucí. To vše se snažíme nahradit povzbuzením konkurence, reformou institucí a přizpůsobením se novým ekonomickým a společenským požadavkům. Právě toto budí dojem toho, že je společnost nestálá, že je nepředvídatelná a nutí nás to být stále připravenými ke změně. Je nutné ale podotknout, že v tomto modernizování modernity nejde výhradně jen o záměrné zničení celé naší minulosti. Setkáváme se totiž také s jevem, kdy se na rozdíl od postmoderní společnosti vyhýbáme víře v pokrok a držíme se od něho dál. To se projevuje snahou včleňovat minulost do našeho života zpět, přičemž jde ale o jinou její podobu. Snažíme se totiž „najít její nové vyjádření v souvislosti moderních principů trhu, konzumu a individuality.“⁸

Místo pevně daného řádu světa, řádu, který zde vládl do současných dob, nastupuje hédonický a personalizovaný individualismus, který nenaráží na žádný morální ani společenský odpor.⁹ Je zde primárně kladen důraz na člověka jako na „Personu“, tedy jak ho charakterizuje C. G. Jung: na člověka samostatného, na člověka ukazujícího svou tvář světu a tím se zařazujícího do společnosti.¹⁰

Jak bylo již zmíněno, společnost ztrácí své morální vzory a všeobecná tabu a nemá žádný pevně daný vzorec, který by podněcoval a mobilizoval její fungování. Místo

⁴ LIPOVETSKY, Gilles a Sébastien CHARLES. *Hypermoderní doba: od požitku k úzkosti*. s. 54–55

⁵ TAMTÉŽ. s. 56.

⁶ TAMTÉŽ. s. 56.

⁷ TAMTÉŽ. s. 60.

⁸ TAMTÉŽ. s. 62.

⁹ LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. s. 13.

¹⁰ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. s. 400.

normativní regulace občana nastoupilo holé svádění konzumenta.¹¹ Osoba se tedy uzavírá do sebe a touží po identitě, odlišnosti, zachování, uvolnění a okamžitým osobním naplnění.¹² Na druhou stranu se snaží o jiný, možná více uvědomělý postoj k budoucnosti skrze různá ekologická hnutí, racionální stravu, rádobý zdravý životní styl a jiné moderní životní postoje, což tvoří zajímavý vnitřní rozpor v samotné osobnosti. Vypovídá to celé o tom, že současný člověk neví s přesností, po čem touží a k čemu by měl životně směřovat. Z tohoto životního stavu potom mohou vznikat různé sociálně podmíněné psychické poruchy. Například poměrně nový takzvaný *syndrom vyhoření*, který byl popsán poprvé teprve v roce 1974. Ve zkratce se jedná o syndrom, který vzniká na základě absolutního vyčerpání z neustálé snahy dosáhnout nereálných cílů, které si jedinec sám stanovil. Objevuje se převážně u lidí, kteří pracují v oblasti sociální, tedy u lidí pracujících s druhými lidmi a u lidí v neustálém kontaktu se společenskými požadavky, které kladou čím dále větší důraz na perfektní výkonnost jedince. Příznaky syndromu jsou mimo jiné ztráta pocitu smysluplnosti své práce, pocit nedostatečně dosažených výsledků, pocit selhání, nechuť k další práci, únava, cyničnost, podrážděnost, sebelítost, nízká empatie, aj.¹³

Stíráním hranic mezi rozlišnostmi lidí a postupným vymizením klasických společenských rolí se mění priority jedince. Spolu s touto změnou se otevírají mnohé možnosti uplatnění jedince. Takto zahlcená osoba rozsáhlým výběrem možných životních zaměření ztrácí svůj cílený zájem a dochází k její laxnosti, šíří se jakási patologie, deprese a nuda.¹⁴ Tyto depresivní stavy dříve zažívali pouze lidé z buržoazních tříd, protože ti měli výhody volného času a měli možnost více přemýšlet nad životem a zaobírat se duševními problémy, stejně tak jako měli čas přemýšlet nad svou životní dráhou. Depresivní stavy mají mimo jiné také příčinu v tom, že „*dnešní člověk prochází pustým světem sám bez transcendentní opory*“¹⁵, a tím se stává mnohem zranitelnějším než člověk dřívější. tutututu

Podobně interpretuje současnou společnost Zygmunt Bauman, který ji nazývá *tekutou společností*. Taková tekutá společnost jakoby rozpouští dříve jasně a pevně dané aspekty společnosti dřívější, první jsou roztaveny samozřejmě fundamentální

¹¹ BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. s. 14.

¹² LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. s. 80—90.

¹³ KEBZA, Vladimír a Iva ŠOLCOVÁ. *Syndrom vyhoření: (informace pro lékaře, psychology a další zájemce o teoretické zdroje, diagnostické a intervenční možnosti tohoto syndromu)* [online]. s. 6—10.

¹⁴ LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. s. 7.

¹⁵ TAMTÉŽ. s. 73.

stálíce jako jsou tradiční vazby, zvyková práva, kulturní a etické zvyky. Dále dochází při tomto procesu k rušení klasických postupů řešení situací.¹⁶

Bauman nejdříve charakterizuje tekutost, což je ve své podstatě vlastnost, která je oproti pevnosti stále měnná a přizpůsobivá, neukotvená a neustále plynoucí a přesně těmito vlastnostmi se vyznačuje nový typ společnosti. Hrouť se zde fundamentální sociální vazby, přičemž Bauman zastává názor, že to je předpokladem pro nezávislé a ničím nerušené plynutí moci, které je založeno na odlehčenosti, nestálosti, nezávislosti a neustálé inovaci.¹⁷

K současné společnosti se vyjadřuje také Daniel Bell, který říká, že: „*Současná společnost je smyslová (sensate), tj. je empirická, materialistická, extravertní, technicky orientovaná a hédonistická.*“¹⁸ Bell také podotýká, že vidí základní rozdíly mezi současnou kulturou jako takovou, která je spíše neracionální, neuspořádaná a zaměřená na Já, a techno-ekonomickým řádem, který je řízen racionalitou, organizovaností a zaměřeností na produktivitu.¹⁹

Bell se také vyjadřuje o proměnlivosti společnosti, říká, že zatímco dříve se předpokládalo, že lidé určité třídní vrstvy se budou chovat podle norem svého společenského statusu, tedy budou podle něho mít zájmy, vykonávat určité povolání a vyznávat určité způsoby chování. Toto ale již neplatí. Setkáváme se s tím, že chování lidí ani jejich návyky, mravy a vykonávaná povolání nezávisí na jejich společenském statusu. To vše podle Bella souvisí z velké části s produkcí „nadbytků“ ve sféře ekonomické, s pluralitou vzdělanosti a s celkovou větší uvolněností společnosti. „*Jednotlivci se stále častěji snaží identifikovat nikoli na základě svého povolání, ale podle svého kulturního vkusu a životního stylu.*“²⁰

Je nutné podotknout, že Bell se věnuje zejména modernitě a ne postmodernitě. K modernitě tedy píše, že změny, které nastávaly ve společnosti a byly vyvolané zejména uměleckou formou vyjadřování, apelovaly na člověka, aby interpretoval více sebe sama. To podle Bella dále postupně vyvolalo v lidech strach z nicoty. Vznikla propast mezi lidským a božským, kterou se lidé snažili překonávat, získat

¹⁶ BAUMAN, Zygmunt. *Tekutá modernost*. s. 9—30.

¹⁷ TAMTÉŽ. s. 9—30.

¹⁸ BELL, Daniel. *Kulturní rozpory kapitalismu*. s. 60.

¹⁹ TAMTÉŽ s. 60.

²⁰ TAMTÉŽ s. 60—60.

svou důstojnost. Díky tomuto snažení se dostalo do popředí pojetí Já – lidský život se stal něčím jedinečným, něčím zvláštním. Člověk získal představu o tom, že se dokáže sám vymanit ze společenských pout nutnosti, a tak se snaží směřovat své usilování „za hranice“ současného světa – za hranice „*morálky, tragédie i kultury samé*.“²¹ K postmodernitě se Bell vyjadřuje tak, že je to modernita dotažená do důsledku. Zatímco v modernitě byla stále avantgarda, která ukazovala směr a lidé se jí nechali inspirovat, v postmodernitě již žádná avantgarda neexistuje. Není zde nikdo, kdo by se stavil proti pevnému společenskému řádu. „*Zůstala jen touha po novém – a ovšem také nuda jak z nového, tak ze starého*.“²²

U všech autorů je určitě možné vyčíst, že není pochyb, že moderní doba rozhýbává původně stabilní svět. Zygmunt Bauman odkazuje na to, že podle Marxe a Engelse došlo díky kapitalismu k rozpadu pevných vazeb ve společnosti a s tím spojenému ústupu náboženského smýšlení, tím skončilo všechno, co bránilo člověku k projevení jeho tvůrčí síly. Od této doby je tvůrcem svého života jen člověk, sám a bez vnějších vodících pomůcek. Dále Bauman tuto myšlenku rozvádí odkazem na Tocquevilla, který tvrdí, že stabilní část světa byla v procesu rozkladu již dávno před modernizací, tudíž byl svět již dávno před začátkem kapitalismu předurčen ke změně ve svět individualizovaný.²³ Bližším rozbohem Tocquevillova tvrzení bychom se ale dostali do roviny spíše historické, a to není cílem této práce.

²¹ BELL, Daniel. *Kulturní rozpory kapitalismu*. s. 70.

²² TAMTÉŽ. s. 73.

²³ BAUMAN, Zygmunt. *Individualizovaná společnost*. s.168.

1.1 Vnímání časovosti v hypermoderní době

Systémy rozvoje, které podporují volnou formu trhu, nazývané *neoliberální*²⁴ *globalizace a revoluce*, zapříčinily „*stlačení času a prostoru*“²⁵, kdy silně pociťujeme nedostatek času pro život samotný. Ten máme na jednu stranu díky možnosti bezprostřední komunikace (pomocí sociálních sítí, vysokorychlostní dopravy apod.) zjednodušený, na druhou stranu se v současné době ale setkáváme se stále zrychlujícími se politickými vizemi do budoucnosti, s nestálou ekonomikou a časovou naléhavostí na naše úkony. Celý tento tlak vyvíjený zrychlenou společností v jedincích probouzí touhu se z tohoto časoprostorového presu vymanit, minulou lehkost prožívání času vystřídaly pocity ohrožení a nejistoty.²⁶

Díky této neustálé změně společnosti a stále přítomné nejistotě z budoucnosti spolu s neustálým sváděním trhu, který nám vnucuje stále nové potřeby, se vnímání časovosti přeměnilo v největší míře na vnímání současnosti jako nejdůležitější části pro formování našich životů, tento stav můžeme vyjádřit heslem: „Žít teď a tady.“ Toto tvrzení jevílo by se sice jako nejvíce předpokládaná možnost vývoje společnosti, ale tento životní postoj k přítomnu se týká spíše společnosti postmoderní. Proč, to nejlépe vysvětluje Lipovetsky, který poukazuje na jev znovu uvědomění si budoucnosti.²⁷

Co se týče budoucnosti, ta je vnímána hyperrealisticky, to znamená tak, že se snažíme uvěřit technickému a ekonomickému pokroku, který je nám demokratickou společností, která potřebuje neustálý pokrok vpřed, předhazován. Věda se snaží vydobýt ze svých poznatků absolutní maximum, poznat nekonečné výšky vesmíru a nekonečně malé neprozkoumané části světa. Díky takové neustálé tendenci pokroku vpřed docházíme k téměř frustrujícímu závěru, že si s takovým nepředvídatelným pokrokem vědy a techniky neumíme ani my sami udělat předvídatelný obrázek blízké budoucnosti, o vzdálené budoucnosti nemluvě. Vzniká zde ale podle Lipovetského spor, protože lidé si zároveň s pokrokem uvědomují rizika ničení přírody, a tak vznikají všemožná ekologická sdružení, díky nejasnosti budoucnosti tak nakonec lidé o ní smýšlejí více zodpovědně. Na základě takového

²⁴Neoliberalizmus, neoliberalismus. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/neoliberalizmus-neoliberalismus>.

²⁵ LIPOVETSKÝ, Gilles a Sébastien CHARLES. *Hypermoderní doba: od požitku k úzkosti*. s. 69.

²⁶ LIPOVETSKÝ, Gilles a Sébastien CHARLES. *Hypermoderní doba: od požitku k úzkosti*. s. 69—70.

²⁷ TAMTÉŽ. s. 70.

zodpovědnějšího smýšlení se začíná i šetrněji hospodařit s ekonomikou. Víra v pokrok je tedy v hypermoderní době spíš kolísavá, smýšlí se o pokroku více komplexně, do větších důsledků, a víra v pokrok není již tak euforickou jako v dobách dřívějších.²⁸

Na to, že prožíváme čas jako přítomnostní entitu, poukazuje i Bauman, který je zastáncem názoru, že tekutá společnost není schopna čas vnímat jinak než v přítomnosti. Jsme totiž pouze cizinci, kteří se potkávají na svých cestách života, a právě při jednom setkání není čas ani prostor plánovat nějakou budoucnost, protože nikdy nevíme, kde se díky plynutí společnosti ocitneme příště. Proto máme tendenci vše řešit a vyřešit v čase přítomném, neplánovat budoucnost a neohlížet se do minulosti. Bauman dále dodává, že se s oblibou setkáváme na místech bezpečných, tedy na veřejných, kde nemáme pocit ohrožení naší samostatné osoby ve smyslu „prohlédnutí“ za naší sociální „masku“, kterou si vždy při vstupu do společnosti nasazujeme.²⁹

Nejasnost budoucnosti a nejistota pokroku, stejně tak jako nejistota vlastního uplatnění naší generace se odráží dále například v oblasti vzdělávání. Jsme podněcováni k tomu studovat ne kvůli vzdělání, ale kvůli diplomu, který by měl být garantem pozdějšího dobrého zaměstnání. S důsledky nejistot se setkáváme v případech (až panických) strachů z onemocnění tedy strachů o naše zdraví, které je potřebné k sebe-zabezpečení v pozdějších dobách, to nás stále vede k mnohým preventivním lékařským prohlídkám. Tedy, dá se říci, že i samotná hypochondrie je součástí kulturně podmíněných aspektů. Lipovetský právě poukazuje na to, že současný člověk není bezohledným k budoucnosti, jako tomu bylo dříve, spíše přemýšlí o budoucnosti, je zaměřen „do budoucnosti v první osobě.“³⁰ Lidé tedy oceňují hodnotu všeho, co je trvalejší do budoucnosti.³¹

²⁸ LIPOVETSKÝ, Gilles a Sébastien CHARLES. *Hypermoderní doba: od požitku k úzkosti*. s. 74—80.

²⁹ BAUMAN, Zygmunt. *Tekutá modernost*. s. 153—156.

³⁰ LIPOVETSKÝ, Gilles a Sébastien CHARLES. *Hypermoderní doba: od požitku k úzkosti*. s.84

³¹ TAMTÉŽ. s. 80—85.

2 Fenomén narcismus v procesu personalizace

Shrneme-li to, co jsme popisovali výše, můžeme konstatovat, že dochází k velikým změnám vztahu společnosti k člověku jako k osobě, člověk je konfrontován s jinými životními situacemi než v dřívějších dobách, jsou na něho kladeny daleko větší nároky a úkoly, jak ve sféře ekonomické, tak ve sféře vzdělávací i soukromé. S těmito situacemi se musí vypořádat většinou bez něčí pomoci ba i bez pomoci transcendentální.

Nejprve je potřeba charakterizovat narcistického člověka tak, abychom rozuměli dále popisovanému. Podle staré báje, tak, jak ji popisuje Ovidius ve sbírce Proměny, byl *Narcisem* nazván básník Narcissus, který se zamiloval do své krásy a se zalíbením se prohlížel ve studánce. Narcis je tedy ve své nejzákladnější podstatě označením pro člověka příliš zahleděného do sebe, nemyslíciho na ostatní a hledícího si jen sama sebe.³² Podle Lipovetského se narcismus „*shoduje s tendencí, která vede lidi k tomu, aby snižovali emoční náboj vkládaný do veřejného prostoru nebo do transcendentních sfér a naopak zdůrazňovali priority soukromé sféry.*“³³

Fromm charakterizuje narcise jako osobu „*...pro kterou je skutečností jen to, co se děje subjektivně.*“³⁴

Sice se může zdát, že je osoba stále více v kontaktu s ostatními, ale paradoxně je také stále více a více osamocena. Podle Lipovetského je narcismus právě „*nástrojem socializace: tím, že člověka nabádá, aby se zabral sám do sebe, mu zároveň umožňuje zásadně se odklonit od veřejného života, takže lépe přivykne na sociální izolovanost.*“³⁵ Narcismus zde zastává podle Lipovetského i terapeutickou stránku, kdy vlastně jedincům pomáhá vyrovnat se se samotou. Konečně tedy dochází k tomu, že se musí jedinec ve větší míře spoléhat sám na sebe než na své okolí. Tento životní proces, kdy se člověk musí spoléhat sám na sebe a investovat životní energii sobě, nazýváme *personalizací*, a právě procesem personalizace se člověk dostává do životních situací, které budou popsány dále.

³² Narcismus. Dostupné z:

<https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Speciáln%C3%AD:Citovat&page=Narcismus&id=15278761>.

³³ LIPOVETSKÝ, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. s. 19.

³⁴ FROMM, Erich. *Umění naslouchat*. s. 182.

³⁵ LIPOVETSKÝ, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. s. 20.

2.1 Příčiny vzniku narcistického člověka

Fenoménu přechodu od *člověka společenského* k *člověku narcistickému* je potřeba se věnovat detailněji. Tento proces nastává ve chvíli, kdy nastupuje uvolněnější již zmíněný kapitalismus hédonický.³⁶ Tedy smýšlení lidí, aby svůj výdělek, svoji práci a plody z ní užívali ku prospěchu svého nejvyššího blaha. Jedinec je v tak dosud nevídaném vztahu k sobě a ke svému tělu, k bližnímu, ke světu i k dnešní době.³⁷ Způsob fungování jedince již neudávají společenské, morální ani rodinné hodnoty.

V naší společnosti se již neobjevují revoluce ani umění reagující na společnost a podněcující ji k činům. Taková společnost dokonce ani nereaguje na společenské události, na vojenské, politické a ekonomické otázky. Takové otázky jsou najednou na stejné úrovni (bez čárky) jako otázky všedního života. Lidé se přestávají zajímat o věci veřejné, srovnáme-li to se situací v průběhu 60. let., kdy se lidé o veřejné dění zajímali ještě ve velké míře, dojdeme k závěru, že zde došlo k absolutně rozsáhlému a velice rychlému nárůstu lhostejnosti.³⁸ Tuto situaci můžeme například zlehka demonstrovat na výsledcích českého průzkumu s názvem GenerationWhat, který zkoumal postavení mladé generace v Česku ke společenskému dění. Výsledky potvrdily to, že mladou generaci politické dění spíše nezajímá a politikům nedůvěřují.³⁹ „*Res publica ztrácí své postavení a nabývá lhostejnosti. Vše se stává všedním ... žije se bez ideálů a transcendentního cíle. Končí doba homo politicus,*“⁴⁰ takto tento jev shrnuje Lipovetsky. Nastává doba, kdy se osobní sféra obrací do hlubinného nitra jedince a řídí se pouze jeho tužbami. „*Procesem personalizace se individualismus mění v narcismus.*“⁴¹ Právě touto narcistickou lhostejností se doba mění v dobu postmoderní, potažmo hypermoderní.

O podobném tématu píše i Bell. Ten problematiku ztráty zájmu o veřejné dění nazývá jako *ztrátu civitas*, Tedy ctění obce.⁴² Znamená to ztrátu: „*spontánní ochoty dodržovat zákon, ctít práva druhých, odolávat pokušení soukromého obohacení na úkor veřejného*

³⁶ LIPOVETSKY, Gilles a Sébastien CHARLES. *Hypermoderní doba: od požitku k úzkosti*. s. 80.

³⁷ TAMTÉŽ. s. 80.

³⁸ LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. s. 80.

³⁹ Nezájem o politiku a nedůvěra ve vzdělávací systém. Dostupné z:

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1957958-mladi-neveri-politikum-budoucnost-ale-vidi-pozitivne-ukazal-projekt-generation-what>.

⁴⁰ LIPOVETSKY, Gilles a Sébastien CHARLES. *Hypermoderní doba: od požitku k úzkosti*. s. 81.

⁴¹ LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. s. 18.

⁴² BELL, Daniel. *Kulturní rozpory kapitalismu*. s. 236.

bohatství.“⁴³ Místo tohoto ctění obce je totiž postmoderní člověk zahleděný do sebe, jde po své vlastní cestě, za svými vlastními touhami a nehledí zde na ostatní. To vše souvisí s vírou v pokrok, která je poškozená. Lidé již nevěří žádným institucím, politikám a režimům na základě předchozích ne příliš kladných zkušeností, například s fungováním států v sovětské společnosti nebo způsobem vládnutí establishmentu v USA.⁴⁴

Moderní člověk ztrácí kontinuitu historickou, obrací se do přítomného okamžiku (viz kapitola 1.1) a tím automaticky také do oblasti svých vlastních potřeb. Takového stavu bylo možné dosáhnout až v době, kdy se lidé začali obávat své budoucnosti, až poté, co ztrácejí své vlastní existenciální jistoty na delší dobu dopředu. Právě obrácení se do svého nitra je obrannou reakcí a způsobem, jak se psychicky chránit. Tedy, vzniká absolutní apatie vůči dění ve světě i přes to, že informací máme dostatek, tyto informace v nás ale nevyvolávají žádný impuls k jednání. Člověk nechce být zatížen stavu světa, které jej tíží a mohly by snad na něho apelovat, aby nějak jednal a nepříznivé situace ve světě řešil. Narcismus takto cíleně potlačuje tragičnost a vážnost situací.⁴⁵

2.2 Charakteristika současného narcise podle Lipovetského

Lipovetsky pokládá jedince za samostatnou osobu – personu – která se ocitá v jedinečné pozici ke světu kolem sebe. Nejen, že se staví ke světu z pozice samostatného a individuálně (až sobecky) zaměřeného Já, ale je k tomuto jednání zároveň sám vyzýván společností, která razí ideál soběstačného a nezávislého individua.

Personalizovaný člověk se vyznačuje neustálou sebereflexí a interpretací vlastního Já, neklade si dlouhodobé cíle, chce prožít všechno v témže okamžiku a hned. Jedná se o oslabení vůle.

Narcistický člověk se vyznačuje specifickými rysy, mezi ně bezpochyby patří úzkostlivá starost o svoje tělo. Tělo přestává být pouze obalem našeho Já, stává se něčím, co si narcis přeje uctívat, co dává na odiv jako výraz své dokonalosti, své tělo uctívá, stará se o něj, potřebuje lékařskou péči, hygienu, udržuje si zdravou linii, atd. Jeho krása a mladost jsou imperativy, kterým přizpůsobuje svůj životní styl, má strach

⁴³ TAMTÉŽ. s. 236.

⁴⁴ TAMTÉŽ. s. 235—237.

⁴⁵ LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. s. 83.

ze stárnutí a z nemocí. Takto smýšlející jedinec trpí panickým strachem z vyloučení ze společnosti na základě nedostatečné dokonalosti.

Narcistní jev můžeme velice dobře ilustrovat na příkladech sebe prezentace na sociálních sítích. Kde si člověk může sám budovat svůj ideál sebe prezentace – své ideální Já – bez větších sociálních bariér (jako je například neverbální chování, nedokonalost pleti, nedokonalá úprava oblečení, ne úplně dokonalá dovolená apod....). V reálném životě k takovému chování nemá dokonalé podmínky, v kyberprostoru k tomuto sebe vyjadřování má podmínky ideální, ba co víc, samotné sociální sítě jej vybízí k tomu, aby zde zveřejňoval své současné fotografie, statusy o svých úspěších a své dokonalé zážitky, pokud možno co nejbanálnější a nejstručnější formou. To vše za účelem nejlepší prezentace sebe sama, kterou sebe a své okolí stále ujišťuje, že je „stále přítomen“ a stále „in.“^{46, 47}

Stinnou stránkou celého narcistního uvažování je to, že jedinec cítí obrovské břemeno, které je na něho kladeno spolu s odpovědností za jeho život, kterou si uvědomuje velice silně a občas se díky tomu dostává do frustrujících situací, kdy se nemůže opřít o daná morální pravidla, protože ta ze společnosti mizí, snaží se tak často reagovat asociálním chováním. Setkáváme se také s cynismem, resolutním odmítáním o něco individuálně usilovat, které pramení v bezmoc a bezvýhodné situace, kdy se člověk uchyluje k amorálnímu jednání a například k obchodu s drogami a bezdůvodnému násilí.⁴⁸

Další charakteristiku současného člověka, kterou je třeba pro srovnání zmínit, podává ve své knize *Úvahy o postmoderní době* Zygmunt Bauman. Je jí věnována následující podkapitola.

2.3 Čtyři typy moderní osobnosti podle Baumana

Zygmunt Bauman popisuje čtyři osobnostní typy, které jsou přítomné v každé osobnosti postmoderního personalizovaného člověka. Ve zkratce uvedme jejich charakteristiku:

1. **Zevloun** – Vyznačuje se svým sklonem k pozorování světa okolo sebe a přitom do něho nijak on sám nezasahuje. Tento typ člověka je vytvořen anonymitou světa.

⁴⁶ IVANA, Trebická. *Koncepce narcismu a jednorozměrného člověka v prostředí Facebooku*. s. 33—36.

⁴⁷ Facebook jako symbol narcistické doby: Čím více toužíme po lásce a přátelství, tím osamělejší se cítíme. Dostupné z: <https://psychologie.cz/facebook-jako-symbol-narcisticke-doby/>.

⁴⁸ LIPOVETSKY, Gilles a Sébastien CHARLES. *Hypermoderní doba: od požitku k úzkosti*. s. 43.

Jeho podstata je v tom, že žije, nikým nerušen, svůj život bez upoutání pozornosti ze strany okolí. Takový zevloun dosahuje svého vrcholu existence v nákupních centrech, kde krmí své oči podívanou, která je uměle vytvořena konzumem, reklamou a iluzí přepychu a navozuje si pocit toho, že si může dovolit to samé jako ostatní. Podobnému zážitku se zevlounovi dostává i při sledování televize, kde čas ani svět nehrají svou roli a je zevlounovi dávána na odív předpřipravená realita, která stimuluje jeho potřebu intenzivních zážitků, ba co víc, vytrácejí se hranice mezi skutečným a neskutečným.⁴⁹

2. **Tulák** – Tulákem je ten, kdo je přelétavý mezi lákadly, která jsou ve světě nestálá. Přeje si být ničím nespoután a je hnán svou touhou po konečném útulku, který ovšem stále nenachází. Pro tuláka je život pohybem, je hnán touhou po neustálé změně. Vždy využije maximální možnosti ze situace, když se nasytí, pokračuje v hledání ideálního neznáma dál. „*Trasa tuláka je velkým hřbitovem nadějí, pokrytým náhrobky deziluzí a rozčarování.*“⁵⁰
3. **Turista** – Tato charakteristika se vyznačuje projevem vůle. Turista vnímá svět jako surovinu, která by jej měla poslouchat. Turista se také vydává cíleně do neznáma, ovšem jen po předem připravených cestách, naplánovaných tak, aby ho nečekalo žádné nebezpečí, se kterým by nepočítal. Turista velice rád navazuje nezávazné kontakty s cizími lidmi, vždy s nimi stráví příjemný čas, kde obohatí o zkušenosti sebe i ostatní a potom se navrací zpět domů, nebo alespoň do míst, která mu domov připomínají, aby zažil znovu pocit jistoty.⁵¹
4. **Hráč** – V současné době jsme hráči téměř všichni. Hrajeme hru se svými životy, hrajeme hru s ostatními lidmi, a to v rámci celého společenství, ve kterém se nacházíme. Ve svých životech spoléháme na štěstí a počítáme s určitým rizikem, které nám v průběhu našich životů hrozí. Hráč nepředpokládá vývoj, život je hra do té doby, než necítíme potřebu oddělit náhodu od nutnosti.⁵²

Tyto čtyři typy se vyskytovaly ve společnosti ještě před postmodernitou, vzorci v postmodernitě se stávají až ve chvíli, kdy se stávají normou. Tedy, každý v současné

⁴⁹ BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. s. 41–45.

⁵⁰ BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. s. 49.

⁵¹ TAMTÉŽ. s. 50–52.

⁵² TAMTÉŽ. s. 53–56.

době je stimulován k tomu, být více či méně průsečíkem všech čtyřech osobnostních typů. Každý ze vzorců se podle Baumana chce objevovat v každém postmoderním člověku, to vytváří ale rozpolcení osobních tužeb, snah a cílů, protože všechny čtyři typy nelze sloučit harmonicky. Problém také nastává ve chvíli, chce-li někdo být pouze jedním modelem, a tudíž se dostává do permanentního konfliktu s ostatními lidmi, kteří jsou mixem modelů ostatních.⁵³

⁵³ TAMTÉŽ. s. 57-59.

3 Narcis jako konzument

Osamocení člověk, který si jde sám po své životní dráze, bez vnějších autoritativních opor, spoléhající se jen sám na sebe, potřebuje někam patřit, chce ukázat, že jako osoba „za něco stojí“. Tomuto životnímu stylu musela předcházet absolutní změna společenského smýšlení a vytvoření volného „hracího pole“ pro velkého hráče, kterým je trh. „*Pro zrod moderního spotřebitele bylo nutné oprostít jednotlivce během první a druhé vývojové fáze od vlivu partikulárních a místních norem, zbavit utrácení cejchu viny, ochromit mravní příkaz ke spořivosti (...) lidem vštípit nový životní styl.*“⁵⁴ Takovéto podání tématu můžeme nalézt u Lipovetského.

Zrod konzumenství je podnícen také nástupem obchodních domů do společenské sféry, kde začaly sloužit jako nové centrum zábavy. Bauman vyzdvihuje funkci obchodních center jako místa, které dává pocit bezpečí a sounáležitosti ve stejných zájmech – nakupování, zároveň je to ale místo anonymity, kde se potkávají jenom bezduší jedinci, kteří se zde chtějí skrýt před okolním světem „vně“ nákupních center. Cílem návštěv nákupních center je spotřeba, která má být prožívána subjektivně. Konzument, který prochází sám nákupním centrem je ohromován kaleidoskopickou růzností podnětů, které jsou mu podsouvány, přitom konzumentu nehrozí žádné nebezpečí, protože tyto předměty se liší pouze vnějškově, vnitřně nikoliv. Vzniká tak požitek nerušený žádným nebezpečím nebo nejistotou. Objevuje se zde tedy to, co nám realita není schopná dát: rovnováha svobody výběru a bezpečí.⁵⁵

K tomu všemu přispěly nabídky úvěrů a půjček, které se objevily ve dvacátých letech a v poválečném období, ty spolu s reklamou vytvořily dokonalou představu toho, že člověk může uspokojit své hmotné potřeby okamžitě. Takto se vytváří ve společnosti fenomén, který by Nietzsche nazval podporováním slabosti vůle, tedy člověk nemusí budovat vůli postavenou na silných základech, aby něčeho dosáhl.⁵⁶ Můžeme pro ilustraci pozorovat, že skončila doba, kdy si musel člověk nejdříve naspořit a až potom utrácet. V postmoderní a hypermoderní době jsme vybízeni k tomu, abychom ukonejšili své životní slasti, vybudovali si své životní blaho a v ničem se zásadně neomezovali. Toto můžeme ilustrovat na mnohých příkladech

⁵⁴ LIPOVETSKÝ, Gilles. *Paradoxní štěstí: esej o hyperkonzumní společnosti*. s. 143.

⁵⁵ BAUMAN, Zygmunt. *Tekutá modernost*. s. 155—162.

⁵⁶ LIPOVETSKÝ, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. s. 90.

reklam různých bank a společností, které nabízejí „půjčku snadno a rychle, bez omezení a na cokoliv.“

Setkáváme se s fenoménem, kdy je konzument hnán do nákupních center, kde tráví svůj volný čas a utrácí své ještě nevydělané peníze za věci, které fakticky nepotřebuje. Můžeme v tom pozorovat jakousi honbu za představou konečného blaha vyprodukovanou úzkostí ze samoty a existenciální nudy. Jsme podněcováni k tomu neustále se srovnávat s ideálem, který je nám předhazován mediálně a společensky vyprodukovanou definicí „normy“. Člověk prostě nechce vypadat jako druhořadý, to je také důvod, „*proč se vnímavost ke značkám projevuje zvláště ostentativně u méně majetných vrstev.*“⁵⁷ Člověk tím, že nakupuje značky, prokazuje „*svou úplnou a rovnoprávnou účast na hře módy, mladosti a spotřeby.*“⁵⁸ Z velké části je člověk k takovému chování veden ze všech stran přítomnou reklamou, kde „*reklama vychvaluje příslušné výrobky coby znaky společenského postavení.*“⁵⁹

Stav, který je popsán výše, se týká spíše moderní a raně hypermoderní doby. V současné době si ale paradoxně také můžeme všimnout fenoménu, kdy si lidé začínají uvědomovat své plýtvání a rozhazovačnou povahu a kdy si všímají toho, jak jsou ovládáni reklamou a médii. V důsledku nových informací a mediálně-vědeckých poznatků, které se ke konzumentovi dostávají, dochází k obratu k přemýšlivosti nad produkty a jejich spotřebou. „*Epocha bezstarostného a naivního nakupování skončila, dnes se nacházíme ve fázi reflexivního zamýšlení, kdy konzumentství představuje problém, terč pochybností a předmět otázek.*“⁶⁰ Lipovetsky tyto reakce připisuje tomu, že se spotřebitel chce vymanit ze zajetí konzumentstvím a chce prokázat svou vlastní autonomní subjektivitu, tedy chce se prosadit jako člověk samostatný, tedy personalizovaný. Tento jev můžeme shledat například v současném fenoménu bio stylu života, který je ve společnosti v poslední době velice oblíbený. Lipovetsky k tomuto fenoménu přidává ještě druhý velice oblíbený jev v současné době, tím je návrat se ke starým tradicím. Například znovu projevovaný zájem o tradiční způsoby života, jako je návrat se k tradičním zvykům při slavení Velikonoc a Vánoc, různé restaurování a otevírání nových skanzenů, obnovování přírodního způsobu života, apod. Jde o způsob, jak si znovu přivlastnit svět – svým názorem, jde o cestu „*k nastolení osobní*

⁵⁷ LIPOVETSKY, Gilles. *Paradoxní štěstí: esej o hyperkonzumní společnosti*. s. 57.

⁵⁸ TAMTÉŽ. s. 57

⁵⁹ TAMTÉŽ. s. 45.

⁶⁰ TAMTÉŽ. s. 153.

*moci ve svém nejbližším okolí právě v době, kdy velké kolektivní projekty přišly o všechnu svou někdejší mobilizační účinnost.*⁶¹

Lipovetsky ale dále poukazuje na to, že i přes to, že si lidé hledí především sami sebe, ve společnosti nacházíme oblasti, které nepodlehly monumentálnímu konzumu, jsou jimi například lidská práva a stejně tak oblast lidských vztahů a láska.⁶² Podobně například někteří intelektuálové jeví snahy stále zachovávat hodnoty poznání a staví překážku malichernosti svou láskou k poznání.⁶³

3.1 Svůdnost

Jedním z aspektů moderní společnosti, ve které se jedinec nachází, je podle Lipovetského neustálé svádění. Tato svůdnost tkví v možnostech volby z nabízených alternativ sebeuplatnění se, pracovních možností, studijních oborů, produktů a kulturně-relaxačních produktů ve světě, kde si můžeme jako v samoobsluze vybrat svůj způsob existence podle libosti.⁶⁴

Jak píše ve své knize Bauman: „*Namísto normativní regulace občana nastoupilo svádění konzumenta. Namísto ideové indoktrinace nastoupila reklama. Namísto legitimizace moci nastoupila masová média.*“⁶⁵ Toto shrnutí je výstižné i pro myšlenky Lipovetského. Jde o to, že postmoderní člověk je jen chvilkově sváděn momentálně vytvořenými potřebami, které jsou ušity jemu na míru, podněty potřeb se zdají být vytvořeny přesně na míru člověku, jakožto samostatné, svobodné a jedinečné osobě. Dále Bauman vystihuje myšlenku, že pomocí tohoto umělého udržování potřeb se stále udržuje v chodu řád, který byl před tím udržován násilím a politickou mocí, svádění je tedy jeho měkkou variantou. Síla lákadla zajišťuje stabilitu řádu, tato lákadla se ale musejí stále měnit, protože žádné nevydrží stále.⁶⁶

Lipovetský popisuje, že k rozvoji personalizace přispívají média tím, že funguje množství všemožných zvukových a obrazových nosičů (přehrávačů, radiostanic, televizních programů), které pocit libovolné volby a utváření svého vlastního stylu

⁶¹ LIPOVETSKY, Gilles. *Paradoxní štěstí: esej o hyperkonzumní společnosti*. s. 154.

⁶² LIPOVETSKY, Gilles a Sébastien CHARLES. *Hypermoderní doba: od požitku k úzkosti*. s. 37.

⁶³ TAMTÉŽ. s. 38.

⁶⁴ LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. s. 29.

⁶⁵ BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. s. 14.

⁶⁶ TAMTÉŽ. s. 47.

vnímání informací z okolního světa podporují.⁶⁷ Svůdná jsou média proto, že nám servírují v zábavné formě to, jak bychom měli vidět svět. V důsledku toho nás ale paradoxně zahlcují nudnými estrádami a už vůbec nepodporují kulturu. Vždyť reklama sama o sobě je smyslu zbavená. Reklama „*ve svých pokročilých humoristických formách nic neříká, baví se sama sebou.*“⁶⁸

Média se snaží o senzaci, za každou cenu zaujmout.⁶⁹ Jsou zaměřená především na to, aby působila na naše emoční prožívání, tím nás zabavovala a tím pro nás byla svůdná.⁷⁰ Můžeme jako příklad uvést přenosy sportovních zápasů, které v nás evokují emoční prožitek ze zápasu, na který se díváme nebo různé až násilné scény v detektivních seriálech či až euforické milostné scény v romantických filmech. Tím vším nám média evokují pocit hodnotného života a jelikož tento pocit potřebujeme mít často a nechceme ho již z hlediska pohodlnosti vyhledávat jinde a média jsou nejpohodlnější cestou, znovu se k jejich využívání vracíme.

Tedy díky obrovskému množství svůdných věcí má člověk za úkol si sestavit svůj svět. „*Svádění náš svět zpestřuje různými škálami výběru, exotikou, psychologizujícím, hudebním a informačním prostředím, kde si každý může po libosti vybrat jednotlivé prvky vlastní existence.*“⁷¹ Postmoderní společnost si dává za úkol plnit osobní přání lidí a klade důraz na možnost volby. Svůdností je právě ta možnost vybrat si z mnoha možností, ta možnost být jedinečný.

K potřebě toho být jedinečný se vyjadřuje i D. Bell, který zmiňuje, že „*média věnují svou energii prezentaci neustále nových kulturních obrazů, porušování tradičních konvencí a upozorňování na nejrůznější případy výstředního a podivínského lidského chování...*“⁷² Tedy tím, že se takto prezentují média, potvrzují spotřebitelům názor, že jim dávají podněty k tomu býti jedinečnými osobnostmi, které nejsou vázány nijakými konvencemi.

⁶⁷ LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. s. 32.

⁶⁸ TAMTÉŽ s. 232.

⁶⁹ LIPOVETSKY, Gilles a Sébastien CHARLES. *Hypermoderní doba: od požitku k úzkosti*. s. 48.

⁷⁰ TAMTÉŽ. s. 49.

⁷¹ LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. s. 30.

⁷² BELL, Daniel. *Kulturní rozpory kapitalismu*. s. 22.

S výběrem souvisí samozřejmě možnost přivlastnit si nabízené zboží. Obklopovat se jím a utvářet tak svou identitu věcmi, které vlastníme. „*Svůdnost (...) zasahuje všechno od softwarového vybavení po (...) psychické uvolnění.*“⁷³

Principy módy a spotřeby vytvořily ve své podstatě labilního jedince, jehož vkus a preference podléhají neustálé změně.(bez mezery)⁷⁴ Setkáváme se s tím, že mizí individuální úsudek, zastává jej takový, který nám je vnucován například médii, která musejí vynaložit veškeré své úsilí na svůdnost a povrchnost, aby byla konzumována co nejvíce lidmi a jejich úloha lákadla tak byla splněna.

Svůdnost není ale jenom vnímána ve smyslu pouhého konzumenství. Svůdnost se dostává na pole vztahové a komunikační. Setkáváme se například s aspekty svůdnosti v násilí, kdy je násilí prezentováno co nejvíce zábavnou a poutavou formou v podobě počítačových her, sexuálního náboje ve filmech, apod. Dále se se svůdností setkáváme v oblasti výběru svého povolání nebo studijního zaměření, kdy se přizpůsobujeme co nejzábavněji podané nabídce.

3.1.1 Hédonismus

Na pozadí svůdnosti tkví společenský hédonismus, kterým se momentálně společnost řídí, na jeho principech je založená a díky tomu dává průchod právě takové vlastnosti, jakou je svůdnost.

Označení hédonismus pramení z řeckého *hédoné*, což znamená *potěšení* či *slast*. A v této práci jej užíváme ve smyslu psychologickém, tedy myslíme tím označení, že lidé mají nutkavou tendenci vyhledávat pouze takové situace a životní podmínky, které jim přinášejí pocit slasti a uspokojení.⁷⁵

Hédonismem se zabývá Daniel Bell, který říká, že hédonismus vzniká zaměřením ekonomiky na spotřebu, na odsouvání povinnosti do pozadí a vyzdvihování všemožné rozmařilosti.⁷⁶

Lipovetsky poukazuje na to, že hédonismus přešel z věcí vyšší společenské vrstvy v hodnotu ústřední v naší kultuře. Postmoderní člověk hledá podněty ke svému jednání,

⁷³ TAMTÉŽ. s. 33.

⁷⁴ LIPOVETSKY, Gilles a Sébastien CHARLES. *Hypermoderní doba: od požitku k úzkosti*. s. 45

⁷⁵ Hédonismus. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Hédonismus>.

⁷⁶ KUBÁTOVÁ, Helena. *Sociologie životního způsobu*. s. 43.

takový člověk potřebuje neustálou stimulaci smyslů, aby byl schopen akce.⁷⁷ Postmoderní společnost ale nečiní žádné převratné odchylky, kterými by se odlišovala od společnosti předchozí – takto to činila společnost moderní. Postmoderní společnost je spíše společností, která „*demokratizuje hédonismus a prohlubuje tendenci probouzet nejhorší sklony spíše než sklony nejušlechtilejší*“.⁷⁸ Tedy, myslí tím Lipovetsky, že člověk se snaží o naprostou seberealizaci – o to, „udělat si dobře“ a to co nejvíce komfortní cestou. To znamená například sebe rozmazlování v podobě všemožných masáží, meditačních cvičení, léčení svých neduhů alternativní medicínou a sebeuvědomování si svého Já různými psychoanalytickými prostředky. To je další výraz narcismu: Postmoderní člověk se nemá již kvůli čemu a proti komu bouřit. Převládá spíše lhostejnost a zaměření sebe sama na svůdnost věcí, které podněcují hédonismus.

Výše napsané ale naznamená, že by byl člověk samostatným. Svět je velice důkladně zpracováván „inženýry“ (rozumějme reklamou a informacemi), takže postmoderní společnost podle Lipovetského dosáhla naprosté ovladatelnosti jí samé (ze strany společnosti) a absolutní svobody na úrovni osobní.⁷⁹ Vznikla tak společnost založená a ovládaná na principu „*podněcování potřeb a informací*“.⁸⁰

3.2 Humor

Lipovetský se dále ve své knize věnuje humoristickému prožívání reality. Legrační podtón se objevuje v současné době téměř všude – v mluvě, kde se objevují slovní hříčky, v umění – u surrealistů, v pop-artu, v absurdním divadle apod. Zkrátka, podle Lipovetského se humoristický podtext objevuje ve sférách od základních hodnot až po sféru politiky. Narcis je komice vystaven v trvalém prostředí, protože se komika stala běžnou a není již jen sváteční záležitostí, jak tomu bylo v případě středověkých masopustů, kdy byli zesměšňováni vysoce postavení a odlehčena celá společenská situace. „*Středověká komika je ‚dvojsmyslná‘, jde v ní o to šířit smrt (zlehčovat, zesměšňovat, urážet, rouhat se), čímž se vdechuje nové mládí a zahajuje obroda*“.⁸¹ Tento koncept se rozpadl v době klasicismu, kdy přichází na scénu satira a komická literatura. Humor se stává duchaplným a uměřeným. Komika začíná být kritická

⁷⁷ LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. s. 165–166.

⁷⁸ TAMTÉŽ. s. 167.

⁷⁹ TAMTÉŽ. s. 167.

⁸⁰ TAMTÉŽ. s. 168–170.

⁸¹ LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. s. 219.

a vstupuje tak do fáze soukromé, mění se na potěšení pro soukromé účely. „Zároveň s tímto zesoukroměním smíchu dochází k jeho ukáznění.“⁸²

Dnešní situace je jiná, nejedná se již o éru satiry a komiky. Dnes se nesetkáváme s komikou bez negativity a ironie. Dnes se setkáváme s humorem pozitivním, až bezdůvodným a potrhlym. Humor není proti nikomu zaměřen a není zde známka kritiky ani výsměchu, „líčí nám svět v zářivých barvách.“⁸³ Kriticky Lipovetsky dodává, že dnešní humor je založen na duchaprázdných barevných plochách, na prázdné důvěrnosti, nesmyslných hláskách a jednoduchosti.

Tímto všim se narcis ducha nepřítomně baví, stejně tak jako se mu dává zábava, tak on má se jevit ostatním: Tak, jako se hlavní hrdina filmu do svých činů emociálně nevkládá, nebere se vážně a je za každou cenu sympat'ák.⁸⁴

Další tváří postmoderního humoru je tzv. humor *hard*. „... jeho tón je mrzutý, místně provokuje, upadá do vulgárnosti, okázale dává najevo emancipaci jazyka, námětu, často i sexu. To je ta tvrdá tvář narcismu, který se zde využívá v estetické negaci a v metalizované každodennosti.“⁸⁵

Personalizovaný člověk se má jevit uvolněně, oživeně a plný fantazie. K tomu se mu naskýtají různé příležitosti, kde může ukázat svou jedinečnou kreativitu. Tak se společnost znovu vrací k událostem jako je karneval, kde je k takovému sebe-uplatnění jedinečná příležitost.⁸⁶ Zároveň Lipovetsky zdůrazňuje, že ze sféry komiky vymizely krutosti, zavrženíhodné je zesměšňování druhého. Předmětem humoru je samostatné Ego, ne „... vlastní vědomí, a už nikoli nectnosti bližního nebo podivné situace.“⁸⁷ Tomu, jak humor zasahuje do vzájemné komunikace, se věnuji v kapitole tomu dále určené.

Paradoxně se zvyšujícím se prázdným veselím vymizelo ale veselí opravdové. Společnost je zahlcena prázdnými reprodukovánými zvuky, které nahrazují výbuchy smíchu lidí. Personalizovaný člověk uzavřený do sebe nevnímá veselí ostatních, ale zároveň se bojí i sám sebe – svých stále rostoucích depresí a narcistických neuróz. Tak

⁸² TAMTÉŽ. s. 220.

⁸³ TAMTÉŽ. s. 221.

⁸⁴ TAMTÉŽ. s. 223.

⁸⁵ TAMTÉŽ. s. 224.

⁸⁶ TAMTÉŽ. s. 225.

⁸⁷ TAMTÉŽ. s. 228.

se z něho stává člověk vyprázdňený, apatický a zbavený pocitu existence. Ústup smíchu je jedním z projevů postmoderní izolace.⁸⁸

3.3 Vnímání luxusu

Setkáváme se s fenoménem, že od poloviny 19. století je luxusem jméno produktu, ne materiál ani původní země, ze které vzešel. Luxus tvoří aura jména značky nebo jména obchodního domu, prestiž označení výrobce. Lipovetsky toto označuje jako kouzlo značky.⁸⁹ Až do fáze postmoderní a hypermoderní doby se pojetí luxusu udržovalo celkem na omezené a dá se říci kultivované úrovni. „*Luxusní výroba se opírala o rodinné společnosti a nezávislé zakladatele – tvůrce.*“⁹⁰ V hypermoderní době se situace mění, když začínají iluzi luxusu ovládat velké značky, které se snaží vyrovnat globalizačním požadavkům. Tyto značky a obchody vystrnadily malé podnikatele a umělecké tvůrce. Luxus tak přichází o svou vznešenost. Luxus již není z daleka záležitostí vyšších vrstev. „*Pokroky mechanizace umožní vznik ‚polovičního luxusu‘ určeného pro střední třídy.*“⁹¹ Rozvíjí se tedy výroba napodobenin luxusních značek a to zapříčiňuje demokratizaci luxusu. K tomu se přidává snižování cen v obchodních domech, slevy, výzdoba obchodních domů (bez čárky) a to vše tvoří dokonalý obraz kouzelného světa, který je přístupný všem bez rozdílu společenského postavení.

Díky výše popsaným aspektům se stává luxus věcí soustředící se na poptávku globální společnosti a ne na nejvyšší vrstvu, která si jej mohla dovolit. Spolu s tímto aspektem globálně šířícího se „luxusu“ roste konkurence a trh přepychu je jí poznamenán tak, že se značky a výrobci musejí soustředit na uvedení svého produktu na trh zároveň s reklamou a za účelem výtěžku například dochází ke snížení životnosti, záruční doby, atp.

„*Individualizace, emocionalizace a demokratizace jsou procesy, které restrukturuji současnou kulturu luxusu.*“⁹² Lidé od druhé poloviny 20. století dávají nesmírně rádi najevo, že mají prostředky na to pořizovat si luxusní věci. Objevuje se zde touha vypadat bohatý a odlišit se vnějšími znaky. To, že vlastníme drahé věci a dáváme je na odív a to, že to vzbuzuje obdiv a závist u druhých, to není primárním cílem našeho

⁸⁸ LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. s. 230.

⁸⁹ LIPOVETSKY, Gilles. *Věčný přepych*. s. 61.

⁹⁰ TAMTÉŽ. s. 68.

⁹¹ TAMTÉŽ. s. 63.

⁹² TAMTÉŽ. s. 68—73.

chování. Primárně nám možnost vlastnit „luxusní věci“ dává možnost obdivovat a vážit si sám sebe, což je aspekt ještě důležitější, takový pocit současný narcistický člověk potřebuje.⁹³ Právě potřeba oddělit se od mas, srovnávat se s druhými, cítit svou výjimečnost. Souhra potřeby být uznán druhými a pocit vlastního uspokojení sebe sama tvoří moderního konzumenta. Přepych „slouží k podpoře osobní image než k vytváření společenské třídy.“⁹⁴ Například u bohatých lidí – spotřebitelů luxusního zboží – se nesetkáváme tak s tendencí ukazovat své bohatství, jako spíš se snahou o výraz individuality. V současné době nemůžeme bohatého člověka zařadit ani do žádné „škatulky“, každý se vyjadřuje jinak, propůjčuje si své vzory a mísí ceny a styly. Moderní konzument si kupuje drahé věci za účelem pocíťování rozkoše v sobě.⁹⁵ „Luxus emocionální, experimentální, psychologizovaný, který nahradil sociální teatralnost.“⁹⁶

⁹³ LIPOVETSKY, Gilles. *Věčný přepych*. s. 75

⁹⁴ TAMTÉŽ. s. 77.

⁹⁵ TAMTÉŽ. s. 79.

⁹⁶ TAMTÉŽ. s. 68.

4 Projev personalizace ve vztazích

Charakteristickým jevem hypermoderní doby je možnost mobility, která je spojená s prudkým rozvojem komunikačních technologií. To dává jedinci pocit bezproblémového fyzického i duševního pohybu, avšak podporuje rozrůstající se anonymitu. Člověk se setkává s pocitem, že cizího nedokáže poznat dokonale přesně, nedokáže odhadnout, co si myslí o něm samotném nebo o jeho okolí a následkem toho se raději uchyluje do svého nitra. Zde se sám sebe ptá po svém principu identity, hledá sám sebe. Nacházíme se tedy najednou v prostoru, kde se sice setkáváme s ostatními lidmi, ale každý je uzavřený sám v sobě, nevnímaje druhého. Tímto odloučeným přístupem lidí k sobě navzájem mezi nimi vzniká „propast“, zároveň nám zde vzniká velice zásadní spor mezi dokonalou svobodou na jedné straně a potřebou socializace na straně druhé. Jedinec je sice svobodný ve svém jednání a má potřebu vyčerpávat svobodně svůj potenciál, stále ale cítí nutkavou potřebu být socializován. Tuto myšlenku můžeme podložit tím, co zdůrazňuje Bauman: *Že „identita není ‚osobní věc‘ a ‚soukromá starost,‘“⁹⁷ tím Bauman myslí, že na člověka vždy působí okolní svět a chování ostatních lidí, se kterými se dostává do kontaktu, člověk se jim snaží přizpůsobit a kooperovat s nimi, což je hlavní aspekt společenského života. Individualita se podle něho tedy utváří společensky. V současné době jde tedy podle Baumana hlavně o to, jak člověk naloží s tím, že je na něho vržen úkol individuace v rámci nestálé tekuté modernity, kde se cíle člověka náhle rozplývají, a proto si nemůže ani žádný z nich určit za cíl pevný.⁹⁸*

Nezanedbatelným problémem současné individualizace je cizost, do které se lidé, možná ze strachu a nejistoty z nepředvídatelného okolí, uzavírají. S touto cizostí se musíme jako osoby samostatné, ale přesto sociálně interagující, vyrovnat. Velice často vzniká pocit rozčarování z cizích lidí, z jejich jednání, pocit nejistoty z cizích podnětů a z toho, že vlastně nevíme, kdo daná osoba s námi komunikující nebo sdílející s námi prostor, je. Bauman uvádí, že využíváme dva způsoby, jak se vyhnout rozčarování z cizosti, těmi jsou eliminování situace, kdy by nás neočekávané a nepředvídatelné mohlo jakkoliv znejistit a proměňování pohybů cizích v jakési „barevné pozadí“ našeho jednání, kterého si nevšímáme.⁹⁹ Tak ale vzniká seriózní problém současné společnosti,

⁹⁷ BAUMAN, Zygmunt. *Individualizovaná společnost*. s.170.

⁹⁸ BAUMAN, Zygmunt. *Individualizovaná společnost*. s. 168–170.

⁹⁹ BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. s. 96–97.

a to takový, že se s ostatními setkáváme jenom povrchně, ukazujeme navenek svou tvář, o které nejsme ani my zcela přesvědčeni, že je správná (tedy, hrajeme divadlo, jak o tom píše E. Goffmann ve své knize s názvem *Všichni hrajeme divadlo a žijeme ze strachu z neznámých ostatních*. Takové jednání může vést velice často k psychosociálním generačním problémům současné doby.¹⁰⁰

Lipovetsky tento stav společnosti a lidské psychiky popisuje jako prázdnotu. Lidé zažívají poruchy dlouho táhnoucí se a vyznačující se „*vleklou a povšechnou stísněností*.“¹⁰¹ Lidé zažívají neschopnost vcítit se do ostatních a vnímat je plnohodnotně. Stejně tak se lidé odnaučili s druhými soucítit a radši dělají, že trápení ostatních nevidí. S tímto fenoménem se setkáváme například při vyrovnávání se s úmrtím, kdy je pro nás situace tak těžká, že se ji snažíme co nejpovrchněji přejít a pokračovat, jako by se nic nestalo. Všechno prožívání citů se přesunulo do soukromé sféry, společensky není dobré dávat na odiv své city a propadat úzkostem veřejně. Na základě takovýchto „pravidel“, které si vytvořila sobě odcizená společnost, se stavíme k věcem, jako je smrt, smutek a sentimentalita, tak, že je odsouváme ze společenského spektra a děláme, že neexistují. Nepříjemné věci a jejich prožívání společensky se stávají něčím trapným.¹⁰²

Individualismus hraje v otázce vztahů ale i jinou roli a to absolutně rozpornou s tím, co zde bylo doposud napsáno. Z nutnosti být individuálním člověkem může mít jedinec také neskutečný strach. S touto myšlenkou pracuje Erich Fromm a popisuje ji tak, že tento strach nás provází od nepaměti. Díky tomu, že se stáváme čím dál více samostatnými individui, stáváme se také mnohem snáze nástroji k ovládnutí. Díky strachu ze samoty raději masochisticky propadneme pod nadvládu někoho jiného, tedy sadisty, který má požitek z ovládnutí někoho druhého. Takový masochismus a sadismus zároveň pramení z neschopnosti unést své vlastní osamění.¹⁰³

Lidé si velice často myslí, že sami něco chtějí a rozhodují se zcela svobodně, to ale ve skutečnosti nemusí být pravda, mohou podléhat vnějšímu tlaku, který je dán společností. Není ale vyloučené, že si takový tlak člověk způsobuje sám. Toto pramení podle Fromma z automatizace jedince v moderní společnosti. Člověk se stává

¹⁰⁰ TAMTÉŽ. s. 96–97.

¹⁰¹ LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. s. 119.

¹⁰² LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. s. 21.

¹⁰³ FROMM, Erich. *Strach ze svobody*. s. 125–126.

bezmocným a nejistým sám sebou, snaží se vykonávat očekávání ostatních a čeká na to, že mu jistotu nabídnou nové z ostatních lidí uměle vytvořené autority a ty utiší jeho pochybování o světě.¹⁰⁴ Proto se člověk uchyluje k masovému šílenství a snaží se zachytit a nepustit nějaké společenské normy a koncepty, které jsou ale samy od sebe dále pomíjivé a proměnlivé.

4.1 Paradoxy objevující se ve vztazích personalizované společnosti

V následujících odstavcích je práce věnována vybraným paradoxům, které se v personalizované společnosti objevují.

Jak bylo již popsáno v samotné charakteristice narcise na začátku celé této práce, narcistická povaha je sice charakterizována zahleděností sama do sebe a uzavřeností v sobě samém, zároveň to ale neznamená, že by byl narcis zcela izolován od společnosti a ztratil zájem o lidské vztahy, protože individualita podle Lipovetského „*nespočívá ve svrchované nezávislosti, nýbrž v napojování se na kolektivy se specializovanými, miniaturizovanými zájmy, jako je například sdružení vdovců, lesbických matek nebo bulimiků.*“¹⁰⁵ Jde totiž o snahu začlenit se podle svých vlastních úzce vymezených starostí. Lidé se tedy sdružují, protože se sobě navzájem podobají. Potřeba scházet se se stejnými lidmi, jako jsem já sám v sobě, je také výrazem narcismu. Zde ve skupině totiž může řešit své vlastní problémy, je to jakási nová psychologická cesta, kdy má možnost cítit, že je užitečný a zároveň vyřešit své soukromé problémy kontaktem.¹⁰⁶ „*Rodina a mnohé organizace jsou dnes vyjadřovacím prostředkem, analytickou a terapeutickou metodou.*“¹⁰⁷

Dalším z paradoxů, dotýkajících se tématu vzájemné komunikace, je již zmíněný důraz na humor. Již sama situace je paradoxní, tedy ta, že se samostatný a personalizovaný člověk, uzavřený do sebe a zároveň bojící se svých vlastních „neduhů“ snaží humoristicky navázat kontakt s ostatními jedinci, kteří jsou v podobné situaci. Tedy jsme vystrašení sami ze sebe, zároveň se ale chceme dále humoristicky jevit, protože humor je jedním z posledních alespoň trochu možných způsobů komunikace. Narcis chce znít humorně, chce zaujmout svým vtípem okolí a vyžaduje to samé i od ostatních.

¹⁰⁴ TAMTÉŽ. s. 160.

¹⁰⁵ LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. s. 20.

¹⁰⁶ LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. s. 21.

¹⁰⁷ TAMTÉŽ. s. 21.

Vzápětí Lipovetský naráží na další paradox a to tentokrát ve vztahu k sobě samému: „nejoblíbenější způsob komunikování s druhým je postavený na humoru, zatímco vztah k sobě se zakládá na práci a na úsilí (terapie, diety atd.).“¹⁰⁸

Výborný příklad projevů personalizace ve vztazích uvádí dále Lipovetský, který popisuje současný důraz na personalizované (zosobněné, zlidštěné a přizpůsobené jednotlivci¹⁰⁹) mezilidské vztahy a komunikaci v rámci pracovních kolektivů. Vysvětluje, že se v takových společenstvích uplatňuje „...předepsaná srdečnost a personalizace pracovních a služebních vztahů.“¹¹⁰ K příjemnému klimatu v pracovních kolektivech nám mají pomoci k tomu určení odborníci na mezilidské vztahy (psychologové, koučové a vedoucí teambuildingů). Také dochází k bourání bariér mezi pracovníky, využívá se otevřený pracovní prostor, kde se mohou kolegové potkávat. Osobnost člověka je zohledněna také v rámci nového trendu „pružné pracovní doby“ a „homeoffice“ pracovních pozic.¹¹¹ Tedy všechno se snaží vypadati jako maximálně přizpůsobivé člověku, konzumentu.

Tímto nás Lipovetsky uvádí do problematiky paradoxu, který v současné společnosti vzniká. Z obou příkladů, které byly popsány v odstavcích výše, tedy z toho, že je popsáno, že jsou lidé zahleděni příliš do sebe a z opačného případu snahy „otevřít se společnosti“ vzniká jedno z hlavních dilemat personalizace: „čím méně zájmu o druhého a ohledu k němu, tím více touhy komunikovat, nebýt agresivní, chápat druhé.“¹¹²

Paradoxem ale je, že lidé touží po navázání plnohodnotného a harmonického vztahu stále stejně tak, jako tomu bylo dříve. Lidé nejsou momentálně schopni se dlouhodobě „zastavit“ na pomyslném „životním bodě“ a zdržet se zde, to zejména kvůli jejich „tuláctví“ s nejasným cílem a neustálou představou toho, že to, co prožívají, může být stále ještě lepší a intenzivnější. Díky tomu vztah vnímají zejména z hlediska emoční intenzity, která narcistnímu člověku přináší uspokojení. Čím více ale po maximální intenzitě touží, tím je vzájemný vztah kratší, protože každá intenzita má svou omezenou dobu trvání. Po tom, co intenzivní pocit zamilovanosti vyprchá, člověk cítí potřebu ji

¹⁰⁸ TAMTÉŽ. s. 253.

¹⁰⁹ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. s. 400.

¹¹⁰ LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. s. 31.

¹¹¹ TAMTÉŽ. s. 29—32.

¹¹² LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. s. 313.

zase obnovit a navodit si znovu intenzivní pocit zamilovanosti. Takový člověk není schopen zadržet svou potřebu intenzivního pocitu a rozvíjet vzájemný vztah s jedním člověkem, utvářet prostředí vztahu „z lásky“. Tento jev je viditelný v současné době na stavu markantně vzrůstající rozvodovosti v moderní společnosti, kdy je míra rozvodovosti v české republice dnes již téměř 50%.¹¹³ Právě míra rozvodovosti je dokladem toho, že lidé nevydrží ve vzájemném soužití po dlouhou dobu, je to ovlivněno jejich nesčetnými životními možnostmi, důrazem na individualitu a upřednostňováním vlastních potřeb.¹¹⁴ Lipovetský píše, že ústředním problémem všeho toho je, že je narcis zahleděn do sebe příliš dobře na to, aby se intenzivně zahleděl do někoho jiného.¹¹⁵

Dále Lipovetsky popisuje pohled na vzájemnost mužů a žen, kdy největší riziko současné doby v rámci vztahů představuje osvobození se žen, kdy vztahy mezi mužem a ženou se snaží dosáhnout absolutní rovnosti. Kdy ženy chtějí stejná práva jako muži. Lipovetský se ve své knize odkazuje na práci C. Lashe (*Culture of narcissism*), kde Lash popisuje, že obě pohlaví – ženy a muži – spolu navzájem v moderní době soupeří. Je to důsledkem právě sebeuvědomování se žen, které je fenoménem postmoderní doby. S odkazem na Lashe Lipovetský konstatuje, že: „Z veřejných i soukromých lidských vztahů se staly konfliktní vztahy dominance, založené na vypočítavém svádění a zastrahování.“¹¹⁶ Dále k tomuto tématu přidává ještě další myšlenku, podloženou prací Lashe, a to takovou, že muži zažívají strach z ženského sexuálního osvobození a v závislosti na tom se v nich probouzí až nenávist k ženám. Ženy jsou podle této práce podnícené feminismem k nenávisti mužů, které vnímají jako nepřátelská a utlačovatelská stvoření. Dochází tedy k závěru, že v současné společnosti každý využívá druhého jen ve prospěch sebe sama a to všechno pod zástěrkou lásky, hédonismu a starostlivosti.¹¹⁷

4.2 Vnímání sexuality

Ke změně vnímání vztahů došlo spolu s oddělením reprodukce od sexuality. Lidé spolu tedy nežijí s vědomím toho, že sexuální vztah je podmíněn založením rodiny, jedinci

¹¹³ BARET, Daniel. *Dlouhá manželství začínají být ve světě i v Česku výjimečná: Polovina soužití končí rozvodem* [online].

¹¹⁴ GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. s. 106—109.

¹¹⁵ LIPOVETSKÝ, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. s. 122.

¹¹⁶ LIPOVETSKÝ, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. s. 108.

¹¹⁷ TAMTÉŽ. s. 108—109.

tvořící pár se tak mohou kdykoliv nezávazně rozejít. Vztahy se nenavazují s představou, že budou trvat věčně, naopak, počítá se s představou, že budou trvat tak dlouho, dokud budou přinášet uspokojení.¹¹⁸

Lipovetský ve svých pracích také hovoří o fenoménu *sexsvůdnosti*. Kdy pocitu, že se musíme vymanit ze společenských konvencí a norem a dát možnost proniknout do našich životů něčemu novému a nezažitému, podlehla i sexualita. „*Je třeba hromadit zkušenosti, využívat celý svůj libidózní kapitál, inovovat kombinace. Vše, co se podobá nehybnosti a stabilitě, musí ustoupit experimentování a iniciativě.*“¹¹⁹

Co se sexuálního uvědomění týče, zdá se, že i pornografii můžeme vnímat jako věc, která vypovídá o subjektivizaci sexu. Tím Lipovetsky naráží na téma toho, že si v sexu chceme uvědomovat to, co prožíváme, chceme zažívat absolutní volnost a neřídít se konvencemi. Vždyť přeci sexualita zdá se býti pouze naší osobní věcí a nikdo nám nemůže určovat její hranice.¹²⁰

Lipovetsky poukazuje na to, že se lidé nechávají svádět pocitem, že si mohou uvědomit sebe sama. Sex začal hrát podstatnou roli v kolektivním smýšlení, tedy kolektivní zdůrazňování toho, že si se svým tělem můžeme nakládat, jak chceme, zdůrazňovat jeho klady i nedostatky a dávat jej patřičným způsobem na odiv.¹²¹

4.3 Sebeuvědomování se

V poslední době se setkáváme s trendem soustředění se sama na sebe. Se snahou nalézat svou vlastní identitu. Jedná se o jakousi „vnitřní revoluci“, jak popisuje Lipovetsky. Jde o snahu realizovat sebe sama. Lipovetsky toto popisuje jako jev vnímavosti, která nahradila vnímavost politickou. Zájem o politické věci začal stagnovat a nastoupil zájem o vlastní Já. Dochází tak ke konzumaci psychoanalýzy, jógy, skupinové terapie, výrazového tance a dalších k tomu, aby člověk dosáhl své autonomie a nezávislosti.¹²²

Narcismus pramení z této podvědomé snahy najít sám sebe. Tato podvědomá hybná síla je činitelem procesu personalizace. Jedinec se chce vymanit z anonymity a najít své kontinuální Já. Do této kontinuity zahrnuje podle Lipovetského jedinec ale mnoho

¹¹⁸ BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. s. 35–36.

¹¹⁹ LIPOVETSKÝ, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. s. 47.

¹²⁰ TAMTÉŽ. s. 47

¹²¹ LIPOVETSKÝ, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. s.48.

¹²² TAMTÉŽ. s. 86.

„odpadu“ jako je sen, přeteknutí apod., tyto jevy znovu recykluje a dává jim význam, tím rozšiřuje prostor své osobnosti a tvoří tak zcela bezbřehý narcismus.¹²³

Spolu s důrazem na sexuální sebe-vyjádření se a zvyšujícím se důrazem na naši sexuální podstatu se ve společnosti objevilo pár jevů, které mají dopomoci k nalezení podstaty člověka a které mu mohou dát pocit „ukotvení se ve společnosti“. Jedním z nich je neofeminismus, který velice zásadně ovlivnil politicko-ekonomickou společenskou sféru posledních let. Ženy již nechtějí být oběťmi své biologické podstaty – tedy být rodičkami, ženami v domácnosti a ženami závislými na mužích. Tím, že si ženy prosadily svá volební práva a možnosti spolu s antikoncepcí, která je osvobodila od reprodukční povinnosti, se velice změnila struktura společenských postavení v politicko-ekonomickém sektoru.¹²⁴

V návaznosti na neofeminismus můžeme také podotknout, že spolu s jevem budování sebevědomí sebe sama se setkáváme také s různými skupinami, které jsou zaměřené spíše na psychickou podporu lidí patřící k té a oné skupině. V případě žen Lipovetský popisuje skupiny, „*kde se ženy zkoumají, rozebírají, diskutují o svých přáních a o svých tělech.*“¹²⁵

Dalším velice důležitým jevem v současné společnosti, který udává Lipovetský, je to, že narcismus oslabuje snahy být nejlepším, vyzářovat nad ostatními a snahy hierarchizovat strukturu společnosti. Ztrácí se touha po tom být obdivován. Podle Lipovetského nejvíce dnes závisí na tom, aby byl člověk sám sebou, aby se zprostil závislosti na názoru a kritériích ostatních. Dochází tedy k tomu, že druhý se stává spíše někým lhostejným, u kterého nás zajímají spíše „bulvární“ novinky, nežli jeho důležitá podstata.¹²⁶

Díky tomu, že narcis nemá potřebu se nějak rapidně povyšovat nad celkovou společnost, ale naopak touží po tom „*realizovat se sám pro sebe a začlenit se do nějakých kamarádkých skupinek (...), úpadek veřejné vzájemnosti totiž nevede k tomu,*

¹²³ TAMTÉŽ. s. 87.

¹²⁴ TAMTÉŽ. s. 48–51.

¹²⁵ TAMTÉŽ. s. 49.

¹²⁶ LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu.* s.110.

že by člověk měl vztah jen sám k sobě, nýbrž k tomu, že se emočně váže na soukromé skupiny, přičemž jeho zájem o ně je sice nestálý, nicméně zcela oprávněný. ¹²⁷

Baumann naráží na podobné téma jako Lipovetsky. A to na téma sdružování se za účelem upevnění a ověření si své vlastní identity. Hovoří o tom, že lidé jsou tak vyděšení a bojácní své osamělosti a ztracenosti ve svém vlastním úsilí, že hledají jedince sobě podobné, se kterými by „*společně zažívali své individuálně zakoušené obavy a úzkosti a v nichž by mohli vykonávat zařikávací rituály ve společnosti jiných, podobně vyděšených a úzkostlivých lidí.*“ ¹²⁸

¹²⁷ TAMTÉŽ. s.111.

¹²⁸ BAUMAN, Zygmunt. *Individualizovaná společnost*. s. 180.

5 Ztráta smyslu, lhostejnost, prázdnota, ztráta sebejisté osobnosti, to vše jako strategie prázdnoty

Díky nástupu *hédonického kapitalismu* zaměřeného pouze na osobní věci jedince jako je jeho tělo, jeho potřeby a jeho individuální život, stává se člověk absolutně individuální bytostí zbavenou „posledních společenských a morálních hodnot, které ještě přetrvávaly v době, kdy tón udával *homo economicus*, rodina, revoluce a umění.“¹²⁹ Nastupuje éra osobní lhostejnosti, která nastoluje postmodernitu. Zájem lidí je vztažen pouze na ně samé. Dá se říci, že z hlediska politického, kulturního, idealistického a transcendentálního je člověk, a posléze celý svět, úplně vyprázdněn.¹³⁰

Podle Lipovetského, se člověk, pod nátlakem všech mediálních informací a informací chrlicích se na jedince ze strany společnosti, nakonec stáhne do svého vlastního nitra a stane se ke všemu apatickým a lhostejným.¹³¹

Baumann zmiňuje myšlenku, že v současné době se musí jedinec vyrovnat jak se způsobem fungování jedné určité společnosti, ve které žije, ale také s celým globalizovaným systémem. Před tímto systémem je člověk malý, přepadá jej pocit malosti a osamocení v obrovském světě, kde není možné uplatnit žádné zákony ani opatření, ani není možné zajistit jasný průběh dění. Člověk se tak musí spoléhat jen na sebe, on sám je jediný, kdo může vyřešit svoje individuální problémy. Baumann hovoří o tom, že „to, na čem jsme závislí, je dnes vskutku globální, avšak naše činy zůstávají, stejně jako dřív, lokální.“¹³² Síly, kterými jsme v rámci společnosti řízeni, jsou tedy námi nedosažitelné.

V rámci hledání individuality člověk neskutečně bloudí z místa na místo, od situace k situaci za účelem nalezení té pravé individuality, té jediné, která je ta „Jeho“. Problém, na který naráží Baumann s odkazem na Lashe, je takový, že v současné době je tlak na jedince takový, že musí mít individualitu flexibilní, musí umět střídat role a individuality jako šaty – podle příležitosti.¹³³

¹²⁹ LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. s. 80.

¹³⁰ TAMTÉŽ. s. 81.

¹³¹ LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. s. 84.

¹³² BAUMAN, Zygmunt. *Individualizovaná společnost*. s. 177.

¹³³ TAMTÉŽ. s. 176.

Bell se tématu vztahování se člověka ke společnosti a zároveň k sobě samému popisuje následovně: Každá společnost vytváří ustálenou soustavu významů, jimiž se člověk vztahuje ke světu. Významy poukazují na lidské cíle, vysvětlují povahu sdílených zkušeností, nebo se zabývají magií nebo techné – tedy přeměnou přírody pomocí lidských prostředků. „*Tyto významy jsou zachyceny v náboženství, kultuře a práci.*“¹³⁴ Když dojde ke ztrátě těchto tří významů, v člověku se probudí zmatek a začne hledat nové významy, za účelem nepropadnutí pocitu marnosti a nihilismu.¹³⁵

Jako první oblasti se Bell věnuje právě oblasti práce, kdy popisuje tři fáze, ve kterých se člověk vztahoval k práci různými způsoby: První fází je společnost preindustriální, kde byl člověk zejména v konfrontaci s přírodou a šlo mu zejména o zkrocení přírody ku prospěchu svému a zároveň vydobytí si potravy a obživy z ní. „*Vzorci lidského chování byly do značné míry utvářeny právě potřebou přizpůsobit se těmto nárokům.*“¹³⁶ Přírodní svět je vysvětlován především pomocí mýtů a filosofie. Ústřední postavení zde má osud a náhoda, jež zbavují člověka odpovědnosti za jeho vlastní život.¹³⁷

Dalším stupněm ve vývoji pozice člověka k práci byla společnost industriální, kdy ve společnosti převládala touha „*nahradit přírodní řád řádem technickým.*“¹³⁸ S tím souviselo také uspořádání společnosti, kdy byla společnost založená na hierarchizaci a automatizaci výrobních vztahů. To znamená, že bylo jasně dané, kdo je nadřízený, kdo podřízený, kdo dělá výrobní sílu a kdo jej mentoruje. Nebylo zde místa pro sebemenší pluralitu vztahů, převládala zde zejména technická racionalita, touha po pokroku.¹³⁹

Posledním bodem ve vývoji pracovních vztahů je situace v současné postindustriální společnosti, kde již člověk neskýtá boj s přírodou a ani není vnímán jako součást strojového výrobního procesu. Dnes se člověk převážně střetává pouze s ostatními lidmi. Zde musí v zájmu svého přežití vycházet s dalšími lidmi, se kterými jej nic nespojuje. Tento svět podle Bella můžeme charakterizovat jako „*život ve strachu a chvění.*“¹⁴⁰ Mizí zde společné vazby, které držely společnost pohromadě. Mezi tyto

¹³⁴ BELL, Daniel. *Kulturní rozpory kapitalismu*. s. 153.

¹³⁵ TAMTÉŽ. s. 153.

¹³⁶ BELL, Daniel. *Kulturní rozpory kapitalismu*. s. 155.

¹³⁷ TAMTÉŽ. s. 156.

¹³⁸ TAMTÉŽ. s. 155.

¹³⁹ TAMTÉŽ. s. 157.

¹⁴⁰ TAMTÉŽ. s. 160.

vazby patří buď vnější donucovací „... síla (*armáda, milice, policie*) nebo mravní řád – ochota lidí respektovat právo i sebe navzájem.“¹⁴¹ Tímto společným mravním řádem má Bell na(zvlášť)mysli náboženství, které se ze současné společnosti vytrácí a přesouvá se spíše do sféry osobní. Celý tento proces započal v době, kdy se z Boha, který byl spíše zveličeným a nadpřirozeným člověkem, stala entita, která je v pevné vazbě k etickým, mravním a estetickým záležitostem.¹⁴² Toto byl pohled protestanský. Práce začala být považována jako povolání či poslání. Problémem je, že zde je již křehká hranice mezi tím, že člověk vnímá práci jako poslání a tím, že člověk vnímá práci jako to, že jsme k ní nuceni nebo, že se práce stane rutinní záležitostí. Povolání již není vztahováno k vyšším cílům.

5.1 Paralela mezi protestantismem a kapitalismem z hlediska ztráty individuality

Tématu ztráty individuality a podřízenosti se věnuje Fromm. Ukazuje, že hrozbě absolutní individuality se věnoval již kalvinismus a protestantismus:

Fromm ve své knize *Strach ze svobody* hovoří o procesu, jak se člověk stával samostatnějším až osamělým. Proces osamostatnění se jedince a moderní individualita pramení již z renesance, kdy byla vyzdvižena vůle a individualita bohatých. Kapitalismus byl vyprovokován změnou postavení soukromého řemeslníka, který v 15. a 16. století ztrácí svou hodnotu díky rozrůstajícímu se mezinárodnímu obchodu. Lidé se museli stát daleko více individuálně podnikavými, aby udrželi své řemeslo, začala ve společnosti převládat individuální podnikavost a s tím spojena konkurence. To vedlo k odcizenému vztahu k ostatním. Druhým aspektem tohoto vzrůstajícího kapitalismu bylo osvobození se lidí od stavovského systému, což začalo utvářet novou individualitu člověka.¹⁴³

Na vzrůstající kapitalismus reagoval Martin Luther s výroky takového typu jako, že je člověk od své povahy zlý a nedokáže vykonat dobrý skutek. Luther varuje před rozrůstající se společností založenou na svobodné vůli, která budila v lidech nejistotu. Zastává názor, že bychom se měli znovu podřídit autoritě, tedy Bohu. Toto lze vnímat jako ústupek v rámci nutkavého hledání jistoty. Luther apeloval na lidi, aby se vzdali

¹⁴¹ TAMTÉŽ. s. 160.

¹⁴² TAMTÉŽ. s. 161..

¹⁴³ FROMM, Erich. *Strach ze svobody*. s. 51—58.

své svobodné vůle a hledali jistotu v absolutní podřízenosti se Bohu. Tato ztráta individuality a podřízení se absolutní autoritě jsou typickými rysy autoritářství.¹⁴⁴

Zde Fromm ukazuje, že ani strach z individuality a podřízení se není správnou cestou, protože celá situace může mít fatální následky ve smyslu toho, že dojde k potlačení lidské důstojnosti, jako tomu bylo v době nacismu. Zároveň je z výš uvedeného příkladu patrné, že konec tradiční společnosti přinesl nové úzkosti a nejistoty, které vedou k iracionální aktivitě – tedy podřízení se.

Paralelu můžeme pozorovat v moderních společnostech, kde vládne kapitalismus: „... *nutkání pracovat, smysl pro šetrnost, ochota učinit svůj život nástrojem pro záměry mimoosobní moci, odřikání a kompulzivní smysl pro povinnost...*“¹⁴⁵ Tyto vlastnosti Fromm přisuzuje právě kapitalismu a tyto vlastnosti jsou podle Fromma stěžejní pro moderní sociálně-ekonomický vývoj.

Co má kapitalismus spolu s protestantismem společného je ale paradoxně i odloučení se od ostatních, ztráta bližních. V tehdejší protestantismu i v kapitalismu dochází k tomu, že se člověk odvrátí jen k jednomu cíli, dojde k sebezapření a zaujme individualistický postoj k Bohu, nebo individualistickou honbu za úspěchem.¹⁴⁶

5.2 Ztráta společného náboženství, nástup náboženství zvnitřněného

Náboženství se vytrácí, není již společenským cílem, aby lidé vnímali své strasti jako životní zkoušky, které jsou jim dány Bohem a které musejí překonat s vidinou blaženého života po smrti. Naopak, náboženství se klaní ke službám nitrosvětského štěstí, kde je cílem solidarita, štěstí a láska.¹⁴⁷ Tito lidé chtějí štěstí zažívat momentálně, bez dlouhých prodlev a bez práce sama na sobě. Svá náboženství si proto velice rychle mění podle toho, co jim v danou dobu nejvíce vyhovuje. Proto přístup ke spirituálním oporám funguje tak, jako je možné ideové systémy vyměnit za jiné a jako je nové auto nebo byt vyměnitelný za jiný.¹⁴⁸ Proto se stále více setkáváme s rozrůstajícím se počtem

¹⁴⁴ TAMTÉŽ. 58—73.

¹⁴⁵ TAMTÉŽ. s. 86

¹⁴⁶ FROMM, Erich. *Strach ze svobody*. s. 91—92.

¹⁴⁷ LIPOVETSKY, Gilles. *Paradoxní štěstí: esej o hyperkonzumní společnosti*. s. 144

¹⁴⁸ LIPOVETSKY, Gilles a Sébastien CHARLES. *Hypermoderní doba: od požitku k úzkosti*. s. 31.

všemožných sekt, věr v paranormální jevy, kartářství a šamanství, které zaručují okamžité uspokojení z transcendentálního požitku.

V náboženství tedy funguje samoobslužný systém, kde je primární honba za potěšením a požitkářstvím pomocí povrchnosti a vypočítavosti. Náboženství podleho tedy také, stejně jako celý osobní život, konzumnímu životu, kde se láska a solidarita spolu s askezí vyměnily za požitkářství.¹⁴⁹

Fromm popisuje důsledky oprostění se od víry. Tím, že se člověk oprostil od podřízenosti se Bohu, ocitl se v zajetí sebe sama. Člověk ztratil možnost věřit v něco.¹⁵⁰ Může už jenom věřit v sebe sama, ve svá přesvědčení a ve své schopnosti.

Na rozdíl od výše zmíněných autorů se náboženství věnuje Daniel Bell spíše jako přesunutí náboženského vědomí ze sféry společenské do sféry osobní. Popisuje, že se s „rozvojem a diferenciací moderní společnosti“¹⁵¹ sociální svět zužoval – tedy sekularizoval. Náboženství zaujalo své místo spíše v individuální sféře, kdy jej každá osoba může buď přijmout, nebo odmítnout. K tomuto přechodu došlo povolením vstupu démonična ze zakázané sféry do sféry společenské, to se událo v polovině devatenáctého století. Do té doby plnilo náboženství funkci právě svět před démoničnem chránit a poskytovat kontinuitu s minulostí, kdy „...bylo možno popřít pravost jakéhokoliv pozdějšího zjevení, jež by se neshodovalo s proroctvím původním.“¹⁵² Démonismu povolila vstup do společenské sféry modernistická kultura, která se jím chtěla nechat opájet a vnímat ho jako zdroj kreativity.¹⁵³ Od této chvíle byl kladen důraz na *zkušenost*, tedy, že by mělo být vše prozkoumatelné, dovolené, „a to včetně chtíče, vraždy a dalších témat, jež dominovala modernistické surrealitě.“¹⁵⁴ Zároveň se stává veškerou autoritou pouze Já a jeho požadavky. Ztratili jsme tedy autoritu a morální měřítko, která jsme měli v Bohu a přemístili jsme je do osamoceneného Já.

Bell je autorem, který nezastává názor, že by se spiritualita z lidských životů absolutně vytrácela, spíše podle něho dochází k její transformaci. Dále totiž pokračuje v úvahách

¹⁴⁹ TAMTÉŽ. s. 35

¹⁵⁰ FROMM, Erich. *Strach ze svobody*. s. 88.

¹⁵¹ BELL, Daniel. *Kulturní rozpory kapitalismu*. s. 161.

¹⁵² TAMTÉŽ. s. 162.

¹⁵³ TAMTÉŽ. s. 162.

¹⁵⁴ TAMTÉŽ. s. 162.

o náboženství jako o něčem, co z lidských životů nemizí, spíše je v současné situaci nahrazováno kulty. Což je podle něho přesně opačná situace, než byla dříve – že velké a jednotné náboženství vytlačovalo kulty. Lidé hledají v kultech „*bezprostřední prožitek, který mohou pociťovat jako náboženský.*“¹⁵⁵ Kulty apelují na člověka, aby projevil své ezoterické znalosti a rituály také umožňují jedinci projevít skrytá a doposud potlačovaná nutkání. Na kultech je právě láková ta silná emociální vazba na gurua a skupinu a je zde vyzdvižována magie spíše než náboženství.¹⁵⁶ Náboženství se v současné době, jak píše Bell s odkazem na Maxe Schellera a Maxe Webera, spíše přesunulo ze společenské sféry do osobní, protože člověk má „*emocionální potřebu vytvářet si rituály a učinit je posvátnými, potřebu vazby k jiným lidem nebo soustavě významů, jež by člověku poskytly transcendentní referenční bod pro vlastní Já, a existenciální potřebu čelit nevyhnutelnosti utrpení a smrti.*“¹⁵⁷

¹⁵⁵ TAMTÉŽ. s. 171.

¹⁵⁶ TAMTÉŽ. s. 171.

¹⁵⁷ BELL, Daniel. *Kulturní rozpory kapitalismu*.s. 172.

Závěr

V práci jsem se věnovala především problematice člověka jako samostatné (ve smyslu zcela nezávislé) osobnosti působící ve společnosti. První část práce byla věnována stručnému nastínění podmínek, za kterých současná situace vzniká, dále byla zaměřena k člověku jako osamoceně žijící jednotce ve společnosti a dopadu této životní zkušenosti na vnímání člověka sebe samého a poté prolínání se této skutečnosti zpět do společenského života.

Cílem práce bylo detailnější popsání postmoderní společnosti a jejích nároků na osobnost za pomoci stěžejních děl autorů, o které se v práci opírám. Celá práce byla vystavěna na díle Gillese Lipovetského, který se tomuto tématu věnuje ve svých dílech velice obsáhle, a to především ve svém stěžejním díle *Éra prázdnoty*. Jeho argumenty byly podloženy dalšími myšlenkami autorů Zygmunta Baumana (zejména těmi, které autor popisuje v díle *Kulturní rozpory kapitalismu*), dále myšlenkami Ericha Fromma, který se této problematice věnuje nejvíce v knize *Strach ze svobody*, a knihou Daniela Bella *Kulturní rozpory kapitalismu*.

Všichni autoři vyzdvihují myšlenku, že je na člověka v postmoderní době kladen maximální až absurdní nátlak ze strany společnosti, aby fungoval jako samostatná osobnost, která nebude závislá v žádném ohledu na ostatních také samostatných jedincích, bude si řešit svá vlastní traumata ve svém soukromí a vyhne se ventilaci vlastních pocitů, které by mohly negativně zasáhnout ostatní, a bude fungovat ve vztahu k ostatním jako bezproblémová a nezávislá jednotka, nefiltrující své problémy a tím neohrožující plynulé fungování společnosti. To utváří zcela novou formu vědomí sebe sama a zároveň s tím spojenou zpětnou vazbu společnosti. V práci byly popsány nové fenomény, jak se společnost obrací k člověku a jaké mu skrze ně dává možnosti existence jakožto personalizované osobnosti. Podle výše zmíněných autorů celá nová situace velice markantně ovlivnila a stále ovlivňuje fungování osobních vztahů člověka k člověku, lásku, sexualitu a dále uvědomování si sebe sama a produkuje to jedince až zbaveného smyslu života, bez jasného ukotvení se v životě a bez zájmu o společné dění.

Tématům výše popsaným se zmínění autoři věnují velice obsáhle a v návaznosti na ně se stavějí k současné situaci spíše negativně, a tak i práce se stala spíše souborem komentářů výše zmíněných autorů a dává nám možnost k dalšímu zamyšlení se nad tím,

zda je tento model existence člověka jemu přirozený a zda nejsme příliš izolovaní, neotevření společnosti a tím pádem osamocení. Na základě shromážděných informací můžeme konstatovat, že současná situace je pro jedince velice obtížná a že založení společnosti na individualismu není příliš ideálním a udržitelným.

Seznam použitých zdrojů

Tištěné zdroje

- BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. Vyd. 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Post (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-864-2911-3.
- BAUMAN, Zygmunt. *Individualizovaná společnost*. Praha: Mladá fronta, 2005. Myšlenky (Mladá fronta). ISBN 80-204-1195-X.
- BAUMAN, Zygmunt. *Tekutá modernost*. Praha: Mladá fronta, 2002. Myšlenky (Mladá fronta). ISBN 80-204-0966-1.
- BELL, Daniel. *Kulturní rozpory kapitalismu*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-858-5084-2.
- FROMM, Erich. *Strach ze svobody*. Praha: Portál, 2014. Klasici. ISBN 978-802-6206-156.
- FROMM, Erich. *Umění naslouchat*. Praha: Aurora, 2000. ISBN 80-859-7485-1.
- GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2798-1.
- HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.
- IVANA, Trebická. *Koncepce narcismu a jednorozměrného člověka v prostředí Facebooku*. Liberec, 2015. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Vedoucí práce MTh. Václav Umlauf, Ph.D.
- KUBÁTOVÁ, Helena. *Sociologie životního způsobu*. Praha: Grada, 2010. Sociologie (Grada). ISBN 978-802-4724-560.
- LIPOVETSKY, Gilles. *Věčný přepych*. Praha: Prostor, 2005. Střed (Prostor). ISBN 80-726-0144-X.
- LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. V českém jazyce vyd. 4. Praha: Prostor, 2008. Střed (Prostor). ISBN 978-80-7260-190-5.
- LIPOVETSKY, Gilles. *Paradoxní štěstí: esej o hyperkonzumní společnosti*. Praha: Prostor, 2007. Střed (Prostor). ISBN 978-80-7260-184-4.
- LIPOVETSKY, Gilles a Sébastien CHARLES. *Hypermoderní doba: od požitku k úzkosti*. Praha: Prostor, 2013. Střed (Prostor). ISBN 978-80-7260-283-4.

Elektronické zdroje

BARET, Daniel. *Dlouhá manželství začínají být ve světě i v Česku výjimečná: Polovina soužití končí rozvodem* [online]. 2015 [cit. 2017-05-09]. Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/zpravy/64520/dlouha-manzelstvi-zacinaji-byt-ve-svete-i-v-cesku-vyjimecna-polovina-souziti-konci-rozvodem.html>

KEBZA, Vladimír a Iva ŠOLCOVÁ. *Syndrom vyhoření: (informace pro lékaře, psychology a další zájemce o teoretické zdroje, diagnostické a intervenční možnosti tohoto syndromu)* [online]. 2., rozš. a dopl. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 2003 [cit. 2017-09-27]. ISBN 80-707-1231-7. Dostupné z: http://www.szu.cz/uploads/documents/czpz/edice/plne_znani/brozury/syndrom_20vyho_reni.pdf

Neoliberalizmus, neoliberalismus. *ABZ.cz: slovník cizích slov* [online]. 2017 [cit. 2017-01-02]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/neoliberalizmus-neoliberalismus>

Nezájem o politiku a nedůvěra ve vzdělávací systém. *Česká televize: ČT 24* [online]. 2016 [cit. 2017-09-27]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1957958-mladi-neveri-politikum-budoucnost-ale-vidi-pozitivne-ukazal-projekt-generation-what>

Hédonismus. *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]. 2017 [cit. 2017-09-27]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Hédonismus>

Narcismus. *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]. 2017 [cit. 2017-08-27]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Speciál%C3%AD:Citovat&page=Narcismus&id=15278761>

Facebook jako symbol narcistické doby: Čím více toužíme po lásce a přátelství, tím osamělejší se cítíme. *Psychologie.cz* [online]. 2011 [cit. 2017-05-08]. Dostupné z: <https://psychologie.cz/facebook-jako-symbol-narcisticke-doby/>